

Aşılması Gereken Sarp Bir Dağ: Doktora Yeterlik Sürecinin Öğrencilerin Gözüyle Değerlendirilmesi

Ramazan ERDEM* Dilruba İZGÜDEN** Sümeyye GÜNGÖR*** Rabia FETTAHOĞLU****
Ayşe Gülen ERTÜMER***** Zeynep KUH***** Elif ÖZER***** Begüm CEYLAN YORULMAZ*****
Hilal DEMİRHAN KELEŞ***** Fatma ÜZÜMCÜ***** Ebru YILDIZ*****

Atf için:

Erdem, R., İzgüden, D., Güngör, S., Fettahoğlu, R., Ertümer, G.A., Kuh, Z., Özer, E., Yorulmaz, Ceylan, C., Keleş, Demirhan, H., Üzümcü, F. ve Yıldız, E. (2022). Aşılması gereken sarp bir dağ: doktora yeterlik sürecinin öğrencilerin gözüyle değerlendirilmesi. *Journal of Qualitative Research in Education*, 32, 1-32. doi: 10.14689/enad.32.749

Öz: Türkiye’de lisansüstü eğitim seviyesindeki öğrencilerin doktora ders dönemlerini bitirdikten sonra tez aşamasına geçebilmeleri ve eğitimlerini tamamlayabilmeleri için “doktora yeterlik sınavı”na girmeleri gerekmektedir. Uzun, zorlu ve stresli bir süreç olarak kendini gösteren “yeterlik süreci” doktora öğrencilerinin yaşamlarında adeta “aşılması gereken sarp bir dağ” gibi görünmektedir. Bu araştırmanın amacı doktora yeterlik sürecinin öğrenciler gözüyle ele alınması ve sonuçlarının tespit edilmesidir. Nitel araştırma yöntemlerinden yorumlayıcı fenomenolojik desenin kullanıldığı araştırmada; amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme yöntemiyle 9 katılımcı ile görüşmeler yapılmış ve 55 sayfa veri elde edilerek, veriler tematik analize tabi tutulmuştur. Yeterlik sınavı bir bütün halinde değerlendirildiğinde olumlu ve olumsuz bazı sonuçlara sahip olduğu belirlenmiştir. Bütün bu sürecin sonunda yeterlik sınavı kişilerde “zorlayıcı bir süreç”, “öğrenme ve gelişim süreci”, “büyük sınav”, “yetersizliğin anlaşılması” ve “tarifsiz bir süreç” şeklinde anlam kazanmıştır. Araştırmadan elde edilen bilgiler ileriki dönemlerde sınava girecek olan öğrenciler için bir rehber niteliği taşımaktadır. Ek olarak araştırma sonuçlarına dayanılarak, öğrencilere ve sınava ilişkin öneriler araştırma kapsamında sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Lisansüstü eğitim, doktora eğitimi, yeterlik sınavı, yeterlik süreci, nitel araştırma.

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:
28.04.2021
Düzeltilme Tarihi:
01.08.2022
Kabul Tarihi:
10.09.2022

Makale Türü

Araştırma

© 2022 ANI Yayıncılık. Tüm hakları saklıdır.

- * Süleyman Demirel University, Türkiye, raerdem@yahoo.com
** Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye, dizguden@hotmail.com
*** Artvin Çoruh Üniversitesi, Türkiye, sumeyye@artvin.edu.tr
**** Kafkas Üniversitesi, Türkiye, rabiafettahoglu95@gmail.com
***** Sorumlu Yazar: Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye, ertumer95@gmail.com
***** Trakya Üniversitesi, Türkiye, kuh.zeynep@gmail.com
***** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye, elif.ozer@erzincan.edu.tr
***** İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Türkiye, begum.ceylan@kavram.edu.tr
***** Hitit Üniversitesi, Türkiye, hilaldemirhan@hitit.edu.tr
***** Akdeniz Üniversitesi, Türkiye, fatmauzumcu@msn.com
***** Zonduldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye, ebru.yildiz@beun.edu.tr

Giriş

Günümüzde birçok alanda paylaşım ve rekabeti beraberinde getiren bilgi artışı uzmanlaşmanın gerekliliğini ortaya koymuştur. Eğitim ve öğretim sorumluluğunu üstlenen üniversiteler gerek bilimsel alanda gerek mesleki yaşamda ve gerekse sosyokültürel olarak nitelikli insan gücü planlamasında önemli bir yere sahiptir (Eggins, 2008; Limon ve Durnalı, 2018, s. 27). Eğitim-öğretim ve araştırmaların yapıldığı üniversiteler bireylerin farklı ödev ve sorumlulukları üstlendiği, aynı zamanda bilimsel anlamda bilgiyi ortaya çıkarmak ve toplumsal gelişimi sağlamakla yükümlü kurumlardır (Saracaoğlu, 2008, s. 180). Gelişen eğitim sistemi ve artan bilgi talebi ile birlikte kişilerin lisans programlarında aldıkları eğitim, uzmanlaşmayı sağlamada yetersiz kalmakta ve yüksek düzeyli bir eğitimi gerekli kılmaktadır (Turhan ve Yaraş, 2013, s. 201). Uzmanlaşmak için lisans eğitiminin üzerine lisansüstü eğitimin tamamlanması gerekmektedir.

Lisansüstü eğitim, kişilerin lisans eğitiminden daha yüksek seviyede etkinlik ve bilgi sahibi olmalarına katkı sağlamaktır. Kişiler mesleki anlamda daha donanımlı hale gelmek, sosyal statü sağlamak, ekonomik kazançlarını artırmak yahut bilimsel alana yoğunlaşarak akademik yönde gelişim sağlamak adına lisansüstü eğitim programlarına başvurumaktadırlar (Koşar, Er ve Kılınc, 2019, s. 386; Köksalan, İlter ve Görmez, 2010, s. 281). Lisansüstü eğitim yolu ile toplumsal bağlamda da bilimsel gereksinimlerin karşılanması söz konusu olmaktadır (Güner ve Pehlivan, 2021, s. 48). Belirli bir alanda uzmanlaşmayı ve nitelikli insan gücünün yetiştirilmesini amaçlayan lisansüstü eğitim Yükseköğretim Kanunu (1981)'na göre: "yüksek lisans ve doktora ile tıpta, dış hekimliğinde, eczacılıkta ve veteriner hekimlikte uzmanlık ve sanatta yeterlik eğitimi" kapsamaktadır.

Lisansüstü eğitim programlarının üst seviyesi olan doktora programı kişilere bilimsel problemlere çözüm üretme, eleştirel yorumlama, bilgiyi sentezleyip analiz etme, tahmin yürütme ve raporlama becerilerini kazandırmaktadır (Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, 2016; madde 15). Uzmanlaşma ihtiyacı ile birlikte akademik kariyerin basamaklarından olan doktora eğitimine de talep artışı görülmektedir (Güçlü ve Yılmaz, 2019, s. 72). Doktora eğitimi; gelecek kuşak bilim adamlarını yetiştirmenin yanı sıra üniversitelerin dinamik bir yapıda olmasını ve sürdürülebilir olmasını sağlayan bir etkinliktir (Rosovsky, 1992). Doktora eğitim süreci öğrencilerin mesleki gelişimine yönelik araştırma kültürünü geliştirecek bir vizyonun oluşturulmasını gerekli kılmaktadır (Ersoy, 2015, s. 550). Bahsi geçen; öğrencilerin araştırma becerilerine yönelik yeni yöntem ve teknolojileri deneyimleyebilecekleri yolların neler olduğunun tespit edilmesi ile bu süreçte kazandıkları kuramsal bilgileri kullanabilmeyi ve araştırma projelerinde yer almalarını sağlayacak kültürü oluşturmaktır (Ersoy, 2015, s. 550; Öztemel, 2013). Doktora eğitimi aşamalı süreçleri içerisinde barındırmakta olup, bunlardan biri yeterlik sınav sürecidir.

Yeterlik sınavı uygulamaları ülkelere, üniversitelere ve hatta bölümlere göre değişebilmektedir. Avrupa'daki pek çok üniversitedeki doktora programları yeterlik sürecinde adayların hem sözlü hem de yazılı bir sınavdan geçmelerini öngören karma bir prosedüre sahiptir (Barnett, Harris ve Mulvany, 2017, s. 6). İsveç gibi bazı ülkelerde istisnalar da mevcut olup ABD'de ise Avrupa da olduğu gibi sözlü ve yazılı bir sınavın yanı sıra öğrencilerin tezleri üzerinde çalışmaya başlamadan önce kapsamlı bir dizi sınav uyguladıkları da görülmektedir (Academic Positions, 2020). Barnett ve arkadaşları (2017, s. 6) da Avrupa'da da pek çok üniversitedeki doktora programlarının yeterlik sürecinde öğrencilerin hem sözlü hem de yazılı bir sınavdan oluşan karma bir prosedürle test edildiğini dile getirmişlerdir.

Türkiye'de ise doktor adayları başarıyla tamamlamış oldukları ders dönemi sonrası yeterlik sınavına girmektedirler. Gerekli nitelikleri ve becerileri kazandıran yeterlik, belirli bir disiplin içinde ve disiplinler arasında araştırma yapabilmek ve anlamak adına bilgi, uzmanlık, teknoloji ve yöntem edinme süreci olarak ifade edilebilir (LERU, 2016, s. 37). Yeterlik dönemini başarı ile geçen öğrenciler tez dönemine başlamakta ve tezini başarı ile tamamlayan kişiler "Doktor (PhD)" unvanını almaktadırlar. Görüldüğü üzere yeterlik süreci çeşitlilikler göstermekte olup, Türkiye'de kişilerin doktora eğitimini tamamlayabilmeleri adına gerekli bir sınav olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeterlik sınavının ne zaman yapılacağı ilgili üniversitelerin senatolarınca belirlenerek yönetmelik çerçevesinde açıklanır. Yüksek lisans derecesi ile kabul edilen öğrenci en geç beşinci yarıyılın, lisans derecesi ile kabul edilmiş olan öğrenci en geç yedinci yarıyılın sonuna kadar yeterlik sınavına girmek zorundadır (Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, 2016; madde 19). Yeterlik sınavı için öğrencilere bir yılda en fazla iki dönem yeterlik sınav hakkı verilmektedir. Yeterlik sınavında iki dönemde başarısız olan öğrencinin okulla ilişkilerinin kesilme riski bulunmaktadır. Bu durum beş kişilik jüri karşısında hem yazılı hem sözlü olarak kendi alanları ile ilgili değerlendirilmeye alınan öğrencilerin başarısız olma ve yetersiz kalma endişesi, bildiklerini aktaramama kaygısı yaşamalarına yol açmaktadır. Bahsi geçenler yeterlik sınav sürecinin aşılması gereken sarp bir dağ olarak görülmesine neden olmuştur. Aşılması gereken zorlu bir tırmanış olan yeterlik sonrası öğrenciler tez dönemine geçebilmektedirler. Zorlayıcı ve yıpratıcı olsa da doktora eğitiminin önemli bir aşaması olan bu süreç, öğrencilerin bilgi birikimini arttırarak gelişimlerine katkı sağlamaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde, doktora sürecine ilişkin bir dizi araştırma yapılmasına rağmen (Barnes ve Randall, 2012; Gardner, 2010; Kırıl, 2019; Özmen ve Aydın Güç, 2013) yeterlik sınavı alanında yapılan çalışmaların (Gelmez Burakgazi ve Yıldırım, 2017) nadir olduğu söylenebilecektir. Yapılan çalışmalar çeşitli disiplinlerle, karşılaşılan zorluklar ve yaşanan fiziksel, duygusal ve bilişsel düzeylerde ele alınmıştır. Yine konuya ilişkin olarak araştırmalarda; Türk ve Amerikan doktora adaylarının akademik becerilerinin öz değerlendirmeleri (Yılar, 2020), Türkiye ile bazı Avrupa ülkelerinin doktora programlarının değerlendirilmesi (Güçlü ve Yılmaz, 2019) ve Türkiye ile İngiltere doktora programlarının karşılaştırılması (Yağan ve Çubukçu, 2019) yapılmıştır. Doktora eğitimine yönelik yürütülen Özmen ve Aydın Güç'ün (2013) çalışmasında

Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde ortaöğretim fen ve matematik alanları eğitimi ve ilköğretim anabilim dallarında öğrenim gören on doktora öğrencisi ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Doktora öğrencilerinin öğrenimleri sırasında yaşadıkları zorluklar ve bu zorluklarla baş etme stratejilerini yönelik en çok danışmanları ile ilgili zorluklar yaşadıkları, yaşadıkları zorlukların çözümü için de en çok fedakârlık stratejisine başvurdukları ifade edilmiştir. Barnes ve Randall (2012) araştırmasında Ulusal Doktora Programı Anketi (NDPS) ile elde ettikleri verilerin analizinde; doktora deneyimlerinden memnuniyet çeşitli disiplinlerde (sosyal bilimler, beşeri bilimler ve mühendislik) benzerlik gösterse de öğrenci memnuniyetinin disiplinler ve akademik deneyimlere göre önemli ölçüde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Burakgazi ve Yıldırım (2017), Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde 2011 yılında altı öğrenci ile üç aşamada gerçekleştirdiği araştırmada doktora yeterlik sürecinin öğrencilerin üzerindeki bilişsel etkilerini incelemiştir. Çalışmada yeterlik sürecinin kişileri duygusal, fiziksel, psikolojik ve sosyal yönlerden etkilediği ortaya çıkmıştır. Kişilerin doktora yeterlik sürecinde kısıtlı zamana sahip olduklarından sosyal anlamda zorluklar yaşadığı, kendilerine ve çevrelerindeki zamana ayıramadıkları, stres, korku, endişe duygularına kapıldıkları ve kendilerini yetersiz hissettikleri ifade edilmiştir. Ayrıca kişilerin sürecin ilerleyen safhalarında sağlık problemleri ve uyku problemleri yaşadıkları da belirlenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Doktora programlarının önemli bir parçası olan yeterlik sınavı adaylar açısından uzun bir süreç olarak ele alındığında bu sürecin doktora öğrencileri üzerinde stres (DiPietro vd., 2010; Gelmez Burakgazi ve Yıldırım, 2017; Kearns, Gardiner ve Marshall, 2008; Khanna ve Khanna, 1972), kaygı (Gelmez Burakgazi ve Yıldırım, 2017; Khanna ve Khanna, 1972), korku ve gerginlik (Gelmez Burakgazi ve Yıldırım, 2017) gibi duygusal sorunlara sebep olduğu çeşitli araştırmalarda vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra yeterlik sürecinin öğrenciler üzerinde yorgunluk, uykusuzluk, sağlık problemleri gibi bazı fiziksel sorunlara da (Burakgazi ve Yıldırım, 2017) sebep olduğu belirtilmiştir. Gelmez, Burakgazi ve Yıldırım'ın (2017) yapmış olduğu çalışma, doktora öğrencilerin yeterlik sürecini anlamada çalışmamızla benzerlik gösterse de diğer çalışmalar, doktoranın farklı boyutlarını anlamada yardımcı olmuş, yeterlik sınavının etkilerini ve süreçlerini açıklamada yetersiz kalmışlardır. Bu doğrultuda, sağlık yönetimi bölümünde doktora yapan bir grup öğrencinin hayatında yeterlik sürecinin bıraktığı izlenimleri anlamak üzere gerçekleştirilen bu çalışma ile alan yazına katkı sağlanması beklenmektedir.

Araştırmada öğrencilerin yeterlik sınavından çıkmalarından kısa bir süre sonra yeterlik sınavına ilişkin deneyimlerinin görüşmeler yolu ile elde edilmesi sağlanmıştır. Bu durum katılımcıların yeterlik sınav tecrübelerinin detaylı biçimde elde edilmesinin sağlanmasına imkan vermesi yönü ile de önem arz etmektedir. Araştırma sonuçları yeterlik sınav süreci adına adaylara bir rehber niteliğinde olacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, doktora öğrencilerinin doktora yeterlik sürecine ilişkin deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarının ortaya konulmasıdır. Bu araştırmanın temel sorusu Doktora adayları doktora yeterlik deneyimlerini nasıl anlamlandırıyorlar? şeklindedir.

Yöntem

Araştırmada belirlenen amaca yönelik, doktora yeterlik sürecinden henüz yeni çıkmış olan katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların yeterlik süreci, öncesi ve sonrasına ilişkin deneyimlerinin anlamlandırılması ve yaşananların kişiler için taşıdığı derinliğin ortaya konulması sağlanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Araştırma çerçevesinde sosyal olguların deneyimlendiği çevresel faktörler içerisinde anlamlandırılmasının, incelenmesinin söz konusu olduğu nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Demir, 2017, s. 287). Bu bağlamda yeterlik sürecinin ele alınması ve bu süreci deneyimleyen kişilerle görüşülerek olgunun derinlemesine incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmada yorumlayıcı fenomenolojik analiz tercih edilmiştir. Bunun sebebi de yorumlayıcı fenomenolojik analizin, kişilerin deneyimlerini detaylı bir biçimde keşfetmeye odaklanmış olmasıdır. Temel amaç kişilerin bireysel ve sosyal dünyalarını nasıl anlamlandırdığının keşfidir. Bu nedenle kişilerin algıları önem arz etmektedir. Burada incelenen olguyu kişisel bazda deneyimlemiş bireylerin anlatımları ele alınmakta ve hem katılımcıların hem de araştırmacıların yorumlamaları ile olguların anlamlandırılması söz konusu olmaktadır. Bu teknikte araştırmacı da katılımcı gibi aktif bir role sahip olduğundan araştırma süreci de dinamik bir yapıya sahip olmaktadır (Eatough ve Smith, 2017, s. 193; Sart, 2017a, s. 70-74; Smith ve Osborn, 2008, s. 53).

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmacıların incelenen olgu hakkında derinlemesine bilgiye erişebilmek adına önemli görülen özelliklerin katılımcılarda yer alması hususunu dikkate alarak katılımcı seçimine gitmelerine amaçlı örnekleme denilmektedir (Böke, 2017, s. 125-126). Araştırma kapsamında amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt (kriter) örnekleme yöntemi yoluyla katılımcılar tercih edilmiştir. Bu kapsamda katılımcı seçiminde araştırmada ele alınan Anadolu şehrinin devlet üniversitesindeki sağlık yönetimi bölümünde doktora öğrencisi olmak ve 2020-2021 güz dönemi'nde gerçekleşen yeterlik sınavlarına girmiş olmak kriterleri göz önüne alınmıştır. Bahsi geçen kriterlere uygun şekilde; yeterlik sürecini eş zamanlı olarak yaşamış ve aynı zamanda araştırmacılar arasında da yer alan dokuz katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların tamamı kadın olup, sadece biri evlidir, ek olarak katılımcılardan altısı çeşitli üniversitelerde akademisyen olarak görev yapmaktadır. Doktora yeterlik sınav sürecine ilişkin olarak katılımcıların hazırlık süreleri 3,5 ay ile 5 ay arasında değişmektedir. Yeterlik sınav sonuçlarına bakıldığında bir katılımcı hariç diğer katılımcıların sınavdan başarılı sonuç elde ettiği anlaşılmıştır. Katılımcılara araştırma içerisinde K1, K2, K3... şeklinde müstear isim verilmiştir. Katılımcı bilgileri Tablo 1.'de gösterilmektedir.

Tablo 1.

Katılımcı Bilgileri

Katılımcının Müstear İsmi	Cinsiyeti	Medeni Durumu	Çalışma Durumu	Sınav Hazırlık Süresi (Ay)	Sınav Sonucu
K1	Kadın	Evli Değil	Çalışıyor	5	Başarılı
K2	Kadın	Evli Değil	Çalışıyor	4	Başarılı
K3	Kadın	Evli Değil	Çalışmıyor	4	Başarılı
K4	Kadın	Evli Değil	Çalışmıyor	4	Başarılı
K5	Kadın	Evli	Çalışıyor	4	Başarılı
K6	Kadın	Evli Değil	Çalışmıyor	3,5	Başarılı
K7	Kadın	Evli Değil	Çalışıyor	4	Başarılı
K8	Kadın	Evli Değil	Çalışıyor	4	Başarılı
K9	Kadın	Evli Değil	Çalışıyor	4	Başarısız

Bu araştırma; araştırmacıların deneyimlerinin ortaya konulması ile şekillenmiştir. Araştırmada 11 araştırmacı, 9 da katılımcı vardır. Katılımcılardan her birinin araştırmacı olarak da çalışmada yer alması, kişilerin kendi deneyimlerini analiz etmesi, yaşanan sürecin daha iyi ifade edilerek konunun derinliğinin anlaşılması ve daha iyi yorum yapılabilmesi noktasında araştırmaya avantaj sağlamıştır.

Araştırma Verilerini Toplama Süreci

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden olan derinlemesine görüşmeler yoluyla veriler elde edilmiştir. Yorumlayıcı fenomenolojik analizde yarı yapılandırılmış görüşme formları sıklıkla tercih edilmekte olup bu araştırmada da kullanılmıştır (Sart, 2017a, s. 75; Şekerler, 2017, s. 186). Yarı yapılandırılmış görüşmeler çerçevesinde katılımcılara yeterlik sınavından çıkmalarından kısa bir süre sonra 6 temel soru ve sonda sorular yöneltilmiştir. Görüşme soruları şu şekildedir;

1. Doktora yeterlik süreci sizin için ne anlama geliyor?
2. Doktora yeterlik sürecinde nasıl bir çalışma yaptınız?
3. Doktora yeterlik sürecinde neler yaşadınız?
4. Doktora yeterlik sınav anındaki durumunuza dair bilgiler nelerdir?
5. Doktora yeterlik sürecinin sonuçları nelerdir?

Sonda: Olumlu sonuçlar nelerdir?

Sonda: Olumsuz sonuçlar nelerdir?

6. Doktora yeterlik sınavına ve sürecine ilişkin önerileriniz nelerdir?

Araştırma Verilerinin Analizi

Katılımcılarla yapılan görüşmelerin dökümü sonucunda 55 sayfa veri elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler yorumlayıcı fenomenolojik analize tabi tutulmuştur. Bu kapsamda görüşme dökümleri araştırmacılar tarafından defalarca okunmuş ve sonrasında kodlama aşamasına geçilmiştir. Kodlama aşaması sonrasında ise kodların birbiri ile olan ilişkisi de göz önüne alınarak incelenen olguyu anlamlı kılmak adına temalar altında toplanmaları sağlanmıştır. Elde edilen bulguların anlamlandırılması, yorumlanması ve raporlanması ile de araştırma tamamlanmıştır. (Osborn ve Smith, 1998, s. 68; Smith vd., 1999, s. 220-227).

Araştırmanın kodlama aşaması 7 araştırmacı tarafından eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen kodlamalara ilişkin olarak tüm araştırmacıların katılımıyla 5 gün süreyle "kodlayıcılar arasında görüş birliği"nin (Creswell, 2018, s. 253) tespitine ilişkin toplantılar gerçekleştirilmiş ve güvenilirliğin sağlandığı görülmüştür. Araştırmanın geçerliğine ilişkin olarak da Creswell'in (2017, s. 201-202) eserinde yer verdiği geçerlik stratejilerinden ilk olarak alanda uzun zaman geçirilmesi stratejisi sağlanmış ve katılımcılar incelenen olgu olan yeterlik sürecini yaklaşık bir akademik dönem boyunca yaşamışlardır. Sonuç raporu, üye kontrolü olarak geçen bir diğer geçerlik stratejisi de araştırma kapsamında sağlanmıştır. Şöyle ki; katılımcılar araştırmacılar arasında da yer aldığından belirlenen temaların görüşmelerde verilen anlamlara uygun olup olmadığının, doğruluğunun kontrolü de yapılmıştır. Bunlara ek olarak katılımcılar arasında yer almayan bir başka ifadeyle sadece araştırmacı konumunda olup, doktora yeterlik öğrencilerini süreç içerisinde gözlemleyen iki araştırmacının da araştırmada yer alması dış denetçi kullanımına yer verildiğini göstermektedir. Araştırmada esas olarak nitel veri toplama tekniklerinden derinlemesine görüşmeler kullanılmakla birlikte, bahsi geçen araştırmacılarından birinin yeterlik sınavları esnasında röportör olarak yer alması ve bir diğer araştırmacının ise bir kısım katılımcının jürisinde bulunması yoluyla araştırmacının da gözlemin içinde yer alması söz konusu olmuş ve katılımcı gözlem veri toplama tekniği (Sart, 2017b, s. 220) de gerçekleştirilmiştir. Katılımcı gözlemlerinden elde edilen bilgiler yorumlamalarda kullanılmıştır.

Bu araştırmaya Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurulundan 24.02.2021 tarih ve 193/15 sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde nitel analiz sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Şekil 1'de görüldüğü gibi araştırmanın bulgularında "yeterlik sınavına çalışma

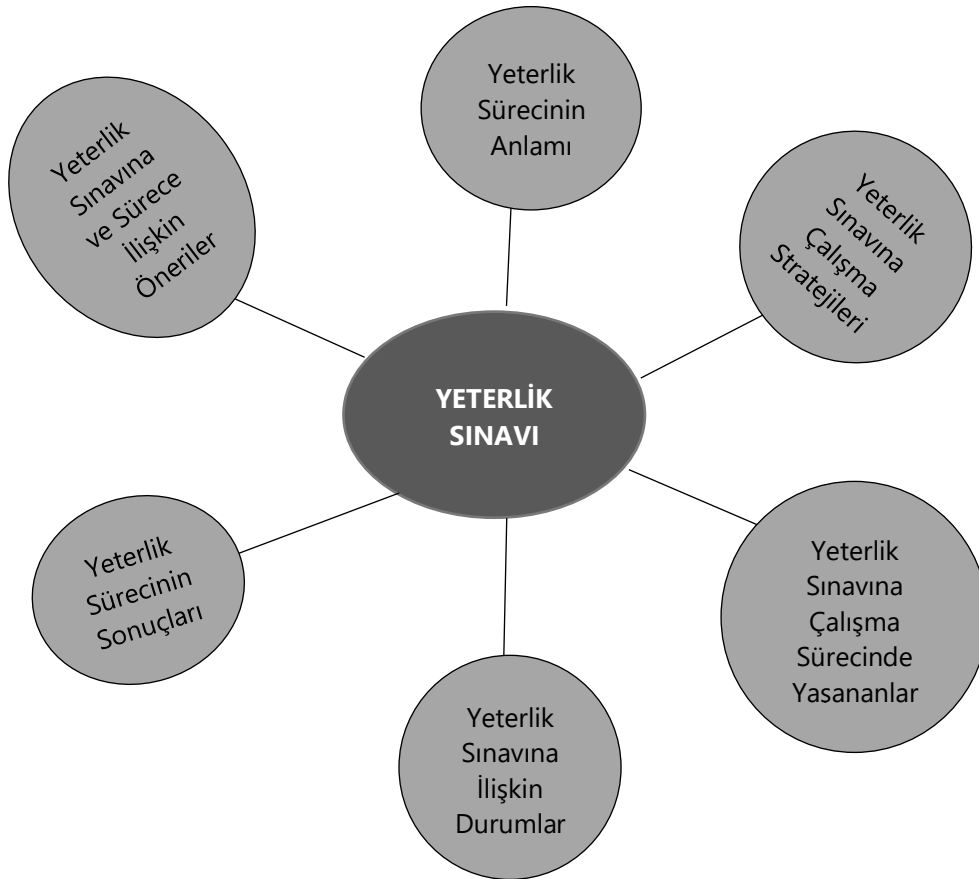
stratejileri”, “yeterlik sınavına çalışma sürecinde yaşananlar”, “yeterlik sınavına ilişkin durumlar”, “yeterlik sürecinin sonuçları”, “yeterlik sınavına ve sürece ilişkin öneriler” ve “yeterlik sürecinin anlamı” olmak üzere altı üst tema yer almaktadır.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulguların genel hatları ile görülebilmesi adına üst tema, tema ve alt temalara ilişkin bilgilere de Ek 1’de yer verilmiştir. Görüldüğü üzere doktora yeterlik sürecine ilişkin öğrencilerin yaşamış olduğu aşamalar ve bu aşamalarda karşılaşılan durumlar araştırma kapsamında ortaya konulmuştur.

Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde temalara ilişkin en çarpıcı ifadelerle yer verilmiştir.

Şekil 1.

Doktora Yeterlik Sürecine İlişkin Kavram Haritası

Yeterlik Sınavına Çalışma Stratejileri

Bu üst tema içerisinde “sürecin planlamasını yapma, çalışma sistematığı oluşturma, akademik etkileşim, yoğun çalışma ve düzensiz/telaşlı çalışma” şeklinde temalar yer almaktadır. Sürecin planlamasını yapma temasına dair katılımcılar; “zihinsel hazırlık

yapma, zamanın planlanması, okunacak materyallerin belirlenmesi” gibi konulara değinmişlerdir. Katılımcılardan K9, yeterlik sürecinin kişinin zihninde başladığını fakat hemen harekete geçilemediğini ifade etmiştir:

Yeterlik süreci beynimde tam olarak doktora ders dönemi bittiği an başladı ancak icraata geçmesi Eylül ayının ilk haftasını buldu diyebilirim.

Sürecin planlamasını yapmaya dair bir husus okunacak materyallerin belirlenmesidir. Katılımcılar “gerekli kitapları temin etme, kitapları belirleme, kitapları öncelik sırasına koyma, güncel kitapları temin etme, kritik kitapları belirleme, yeterlik öncesi notlara çalışma” gibi konulara değinmişlerdir.

Çalışma Sistematiği Oluşturma temasına dair katılımcılar; “planlı çalışma, çalışma tarzı oluşturma, disiplinler arası çalışma, detaylı/yüzeysel okuma, güncel konuları okuma, günlük hayatla ilişkilendirme, kitapları okuma, not tutma, altını çizerek çalışma, anlatarak çalışma, ezberleyerek çalışma, jüriye göre çalışma, soru cevap yapma ve tekrar etme” gibi konulara vurgu yapmışlardır. Katılımcılar çalışma sistematiği oluştururken çalışma tarzlarını belirlediklerini ifade etmişlerdir:

Süreçte genel itibarıyla yazarak çalışmaya başladım... Sadece önemli olan şeyleri yazıp diğer konuları birkaç defa okuyarak gitmeye başladım. (K5)

Katılımcıların disiplinler arası çalışmaya dair; yalnızca kendi alanlarına değil, alanın ilişkili olduğu diğer alanlarla ilgili de çalıştıklarını belirttikleri ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

Sağlık yönetimi alt alanlarından yola çıkarak; sağlık sosyolojisi, sağlık yönetimi, sağlık ekonomisi, sağlık politikası, hastane işletmeciliği, hastane organizasyonu işletmecilik yönetimi ile ilgili kitaplar ek olarak... (K9)

Katılımcılar, çalışma sistematiği oluştururken güncel konuları okuduklarını vurgulamışlardır. Ayrıca detaylı/yüzeysel okumaya dair; okunacak materyalleri sınıflandırarak okuduklarını belirtmişlerdir. Aşağıda katılımcıların ifadesine yer verilmektedir:

Bazılarını detaylı okuyarak not çıkardım, bazılarını ise hızlı okudum. (K6)

Çalışma sistematiği oluştururken katılımcılar, günlük hayatla ilişkilendirmeye dair; hayatın akışındaki günlük olaylar ile çalıştığı konular arasında bir bağlantı kurmaya çalıştığını vurgulamıştır. Katılımcılardan K2'nin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

Sürekli olarak konuşulan konuları ders içerikleri ile bağdaştırmaya başladığımı fark ettim. Ancak bu durumu düzeltmek yerine krizi fırsata çevirip günlük olayları kendi konularıma bağlayarak hafızamda tutmaya çalışıyordum. (K2)

Katılımcılar bu süreçte alan kitapları ve yöntem kitaplarından yararlandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar yöntem kitapları olarak aşağıdaki kitapları okuduklarını dile getirmişlerdir:

Nitel Araştırma Yöntemleri (Ali Yıldırım-Hasan Şimşek), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (Sait Gürbüz-Faruk Şahin), Anket (Türker Baş), Bilimsel Araştırma Yöntemleri (Niyasi Karasar), Bilimsel Araştırma Teknikleri (Açıköğretim), Araştırma Deseni (John W. Creswell).

Katılımcılar alan kitapları olarak da aşağıdaki kitapları okuduklarını belirtmişlerdir:

İşletme Yöneticiliği (Tamer Koçel), Sağlık İşletmeleri Yönetimi (Dilaver Tengilimoğlu), Yönetim ve Organizasyon (Erol Eren), Örgütler ve Yapıları (Henry Mintzberg), Örgütsel Davranış, (Aşkın Keser-Mehmet Zencirkıran), Sağlık Politikası (Dilaver Tengilimoğlu), İnsan Kaynakları Yönetimi (Cavide Uyargil), Sağlıkta Etik (Sümeyye Özmen), Sağlık Ekonomisi (Yusuf Çelik), Hastane Yönetim ve Organizasyon (İsmail Ağırbaş), Sağlık Sosyolojisi (Zafer Cirhinlioğlu), Sağlık Sosyolojisi (Atatürk Üniversitesi Yayınları), Sağlık Ekonomisi (Açık öğretim), Örgüt Kuramları (Şelami Sargut), Sağlıkta Kalite Yönetimi ve Akreditasyon (Umut Beylik-Keziban Avcı), Türkiye Sağlık Sisteminin Genel Görünümü (Fatih Şantaş-Gülcan Şantaş), Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış (Şerif Şimşek-Tahir Akgemci-Adnan Çelik), İşletme Yönetimine Giriş (Ömer Dinçer-Yahya Fidan), Sağlık İletişimi (Ayla Okyay), İşletmelerde Stratejik Yönetim (Hayri Ülgen-S. Kadri Mirze).

Katılımcıların, yeterli sınavına not alarak çalıştıkları ve yeterliliğe ait bir deftere sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca katılımcıların altını çizerek çalıştıklarını dile getirdikleri ifadeler şu şekildedir:

Önce altını çizerek okudum. Sonra altını çizdiğim yeri tekrar okudum. Sonra tekrar altını çizdiğim yerde de farklı bir kalemle çok önemli gördüğüm yerlerin altını bir daha çizdim. (K4)

Katılımcılardan K4, öğrenme sürecinde “anlatmanın” üzerinde durmuştur.

Bütün canlılarla ezberlediklerimi paylaşmaya ve anlatmaya gayret ettim. Mesela çok bunaldığım zamanlarda tavuklarımızın yanına gittim ve sanki ben öğretmenmişim de onlar öğrenciymiş gibi konumlandırımd kendimi ve onlarla sürekli ezber yapmaya başladım.

Katılımcılar ezberleyerek çalıştıklarını ve jüri üyeleri belirlendikten sonra bu minvalde çalıştıklarını belirtmişlerdir:

Jürim belli olduktan sonra öncelikle kitabı olan hocalarımdan kitabını aldım ve hızlıca taradım. Daha sonra hocalarımdan çalışma alanlarına daha çok yöneldim. Makalelerini hızlı bir şekilde okudum. (K6)

Katılımcılardan K6, bu süreçte “soru cevap yaparak” çalıştığı üzerinde durmuştur.

Son 20 gün içerisine girdiğimizde de bildiğimizi aktarmak konusunda yardımcı olması ve stresimizi azaltmak adına bir arkadaşımınla günde 1-2 saat toplantılar yaparak soru cevap şeklinde çalıştık.

Akademik etkileşim temasına dair katılımcılar; “danışman desteği alma, deneyimli kişilerden öneri alma, dönem arkadaşlarıyla etkileşimde olma, geçmiş deneyimlerden faydalanma” şeklindeki konulara değinmişlerdir.

Katılımcılar danışman desteğine dair; danışman hocaları ile iletişimde olduklarını ve danışman hocalarının yol gösterdiğini vurgulamışlardır. Katılımcılar yeterli sürecine nasıl başlayacağını bilemediği için hocalarına ve arkadaşlarına danıştığını dolayısıyla deneyimli kişilerden öneriler aldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar beraber sınava girdikleri dönem arkadaşlarıyla etkileşimde olduklarını, akran desteği aldıklarını, sürekli

iletişim halinde olduklarını, soru paylaşımında bulduklarını ve birlikte çalıştıklarını ifade etmişlerdir:

...görüntülü olacak şekilde ortalama 3-4 saat soru cevap şeklinde bir çalışma planı oluşturduk ve eksik konuları birbirimize anlatmaya çalıştık. (K2)

Yoğun çalışma temasına dair katılımcılar; bu süreçte gecelerini gündüzlerine kattıklarını, yalnızca ihtiyaçları için çalışmaya ara verdiklerini, son güne kadar azimle çalıştıklarını ifade etmişlerdir:

Geceleri uyumadım gece dörde beşe kadar ders çalıştım. (K8)

Düzensiz/Telaşlı çalışma temasına dair katılımcılardan; planlı çalışanlar olduğu gibi plansız çalıştıklarını belirtenler de olmuştur. Katılımcılar geç kaldım düşüncesi ile istedikleri gibi çalışmadıklarını da ifade etmişlerdir:

Kafamda adım adım geçişler koydum hiçbir zaman planlı çalışan bir yapım olmadı. (K9)

Yeterlik Sınavına Çalışma Sürecinde Yaşananlar

Bu üst temada “destek alma, hayat düzeninin bozulması, psikolojik sorunlar yaşama, sağlık sorunları yaşama, sınava ilişkin durumlar, sosyal ilişkilerin etkilenmesi ve sınav dışı durumlar” şeklinde temalar yer almaktadır. Yeterlik sınavına çalışma sürecinde yaşananlar üst temasında katılımcıların yeterlik sınavına hazırlandıkları uzun dönem ve bu dönemde yaşananlar değerlendirmeye alınmıştır. Katılımcılar destek alma temasına dair; bu süreci daha rahat atlatabilmek için çeşitli şekillerde destek alma yöntemleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu çerçevede manevi destek, psikolojik destek ve sosyal destek konularına değinmişlerdir.

Manevi destek almaya dair katılımcılar; zorlukları dua ve tevekkül ederek aşmaya çalışmışlardır. Aşağıda katılımcı ifadesine yer verilmiştir:

Bazen sen hocanın dediği gibi geç mi kaldın, çalışamaz mısın, olmaz mı, yetişmez mi diye sorsam da kendime güvendim ve tevekkül ettim. (K8)

Psikolojik destek almaya dair katılımcılar; bir hekime başvurduklarını, bazıları ise hekime başvurduktan sonra ilaç kullanmaya başladıklarını ifade etmektedirler:

Dışlerimi sıkıyordum ve gece 4 ile 5 arası uyanıyordum bir daha uyuyamıyordum. Hal böyle olunca ben de hekime başvururdum. (K3)

Katılımcıların sosyal destek almaya dair; yine kendileri gibi bu sürecin içerisinde olan akranlarıyla ve aynı zamanda arkadaş ve ailesiyle iletişimde olduğu, hocalarından ve çevrelerinden destek aldığı bir dönem geçirdikleri görülmektedir. Aşağıda katılımcıların ifadesine yer verilmektedir:

Bir yandan da hocamız “doktora yeterlik grubu” kurmuştu burada da günlük soru paylaşımı vardı. Bu da hem motive hem de akran desteği noktasında çok etkili olmuştu. (K4)

Hayat düzeninin bozulması temasına dair katılımcıların beslenme alışkanlıklarının değişmesi, diğer işleri erteleme, önceliklerin değişmesi, rutinin bozulması, sınav odaklı olmak ve uyku düzeninin bozulması gibi konuları vurguladıkları görülmektedir. Aynı zamanda katılımcılar uyku bozukluğu yaşadıklarını, iştah bozukluğu yaşadıklarını, düzensiz beslenme ve hazır gıdaların tüketimine yöneldiklerini belirtmişlerdir.

Geceleri çoğu zaman uykum olduğu halde uyuyamaz yatakta onlarca kez döndükten sonra birden evin salonunda yürür vaziyette bulurdum kendimi. (K7)

Katılımcılar hayat düzeninin bozulması temasında diğer işleri ertelemeye dair; genel itibari ile sınav dışındaki sorumluluklarını erteledikleri veya diğer işlere devam etmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların önceliklerin değişmesi de hayat düzeninin bozulmasının bir diğer sebebidir. Katılımcılar sınav odaklı bir süreç geçirdikleri için bu dönemde önceliklerinin değiştiğini ve kendilerine yeterli zamanı ayıramadıklarını belirtmişlerdir:

Aileme ve arkadaşlarıma zaman ayıramadım. Kendimi dinlediğim ve rahatladığım aktiviteleri yapamadım. (K5)

Katılımcılar bu süreçte sınav odaklı olmanın hayat düzenini bozduğuna dair; yeterlik sınavını hayatın merkezine koyduklarını, herkese yeterlikten bahsettiklerini, diğer her şeyi vakit kaybı olarak gördüklerini ve sürekli sınavı düşündüklerini belirtmişlerdir:

Yeterlik sürecinin başında spor yapıyordum. Sınava az kalmaya başlayınca bana vakit kaybı gibi gelmeye başladı ve bıraktım. (K3)

Psikolojik sorunlar yaşama temasına dair katılımcılar; dikkat dağınıklığı, motivasyon kaybı, psikolojik yorgunluk depresyona girme, içe kapanıklık, alıngan olma, agresiflik, dalgınlık, hissizlik, ilgiye ihtiyaç duyma gibi konulara değinmişlerdir:

Arkadaşlarımda o dönemde sürekli dalgın olduğumu söylemeleri veya yeterliliğin stresini onlardan çıkardığımı söylemeleri benim üstümde sanki psikolojik bir yorgunluk oluşturuyordu. (K4)

Sağlık sorunları yaşama temasına dair katılımcılar; "ağız içi yaraların oluşması, baş ağrısı, baş dönmesi, bilek ağrısı, bruksizm, dizlerin titremesi, elin ayağın titremesi, fiziksel anlamda zorlanma, gözlerinde yanma, halsizleşme, hastalık kaygısı yaşama, kilo alma, kalp çarpıntısı yaşama, kol uyuşması, nefes darlığı yaşama, yazı yazmaktan parmakların şişmesi, saçların dökülmesi, sırt ve bel ağrısı, sivilce artışı, sürekli yorgun hissetme, tırnak yemeye başlama, unutkanlık yaşama, vücudun kas katı kesilmesi, yorgun hissetme ve yüz kaslarında ağrı" gibi konulara değinmiştir. Aşağıda katılımcıların konuya dair bazı ifadelerine yer verilmiştir:

Çoğu zaman evin içinde bir yerden bir yere gidip ne yapacağımı hatırlayamama gibi durumlar yaşadım. Bir keresinde çay demlemek için açtığım dolapta ne yapacağımı unutup iki üç dakika ne yapacağımı hatırlamaya çalışmışım. (K7)

Sınava ilişkin durumlar temasına dair katılımcılar; "sınava ilişkin kaygılar, sınav stresini yaşama, sınavın rüyalara girmesi, süreci devam ettirme çabası, zaman baskısı, zihinsel meşguliyet" gibi konulardan bahsetmişlerdir. Dolayısıyla sınava ilişkin kaygılarda

katılımcılar “bildiklerimi aktaramama endişesi yaşama, bilinmezlik korkusu yaşama, kaygılanma, mahcup olma korkusu yaşama, rezil olma korkusu yaşama, senaryolar üretme, sınavı geçemeyeceğinden korkma, sınava girmemeyi düşünme, detaylarda boğulma ve sürece ilişkin korku yaşama” gibi konulara değinmiştir. Katılımcıların ifadesine aşağıda yer verilmektedir:

Bazen okuduğum her şey önüme çıkar mı diye kaygı içinde olduğumu fark ediyordum. Bu da beni her şeyi not almaya itiyordu. (K1)

Ben genel olarak çok heyecanlı bir insanım ama beş tane hocanın bana sürekli soru soracak olması beni çok gerdi ve kaygılandırdı. Ya cevap veremezsem ya kilitlenirsem, bildiğim halde söyleyemezsem gibi. (K3)

Katılımcıların sınav stresi yaşamaları da sınava ilişkin durumlar arasında yer almaktadır. Katılımcılar sınav stresi yaşamaya dair; “stres yapma, stres yönetiminde zorlanma, stresten uyuyamama ve danışman hocayı rüyada görme, rüyada ezber yapma” gibi konulara değindikleri ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

Uyurken okuduklarımı sürekli rüyamda ezberlediğimi gördüm ve ezberlemem gereken maddeleri sabaha kadar saydım diyebilirim. (K4)

Araştırmacının katılımcıları, sınava ilişkin süreci devam ettirme çabasında olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca çok çalışma, gayret gösterme, motivasyonunu yüksek tutma, süreçten kopmama, vazgeçmeme gibi eylemlerle süreci devam ettirmeye çalıştıklarını vurgulamışlardır. Katılımcıların zaman baskısı yaşaması da sınava ilişkin durumlar içerisinde yer almaktadır. Katılımcılar kısır döngüye girme, konuları yetiştirememe endişesi yaşama, sürecin planlandığı gibi gitmemesi, zamanı yetirememe, konuların fazlalığını düşünmekten çalışamama gibi konuların üzerlerinde zaman baskısı oluşturduğunu belirtmişlerdir. Aşağıda katılımcıların ifadesine yer verilmiştir:

İlk hazırlanmamda süreç 5 ay sürdü ilk 2 ayı neler yapmam gerektiği, kitapların çokluğu, hazırlanmam gereken konuların çokluğu gibi sebepleri dert edinerek geçirdim. (K5)

Katılımcılar bu süreçte zihinsel meşguliyet yaşadıklarına dair; “odaklanma sorunu, süreci zihninde büyütme, zihin meşguliyeti, zihin yorgunluğu, okuduklarını anlamakta güçlük çekme” gibi konulardan bahsetmişlerdir. Katılımcılar yeterlik sürecinde sınavı fazla abarttıklarını ve bu durumda da sınavın gözlerinde fazla büyüdüğünü, zihinlerinde yer ettiğini ifade etmişlerdir:

...detay insanı olmama rağmen artık bazı şeyleri zihnimde tutamadığımı fark etmeye başladım. Belki de dikkat dağınıklığı oluştu tam emin değilim. (K1)

Ayrıca katılımcılar zihinsel meşguliyet yaşadıkları için bu süreçte çalıştıklarını hatırlamada güçlük çektiklerini, günlerin bitmek bilmediğini, heyecanlarını kontrol etmeye çalıştıklarını, yetersiz çalıştıklarını düşünerek vicdan azabı duyduklarını ve yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir.

Sosyal ilişkilerin etkilenmesi temasına dair katılımcılar; “aileyi ihmal etme, arkadaşlarını ihmal etme, çevreye yansıtma ve kendini soyutlama” şeklinde konulardan

bahsetmişlerdir. Katılımcılar yeterlik sürecinde ailesine zaman ayıramadıklarını ve uzun süre memlekete gidemediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca aileyi ikinci plana atma, aileyle arasına mesafe koyma, ailesine zaman ayıramama gibi durumlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

Ablamla aynı evde yaşıyoruz ama görmüyordum ve konuşmuyordum... Annem ve babamla telefonda çok az konuşuyordum. Nasılsınız, herhangi bir değişiklik var mı? Bu kadar hemen kapatıyordum. (K3)

Katılımcılar aileyi ihmal etmenin yanı sıra arkadaşlarını da ihmal ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılardan K1 süreci çevresine yansıttığını, yeterlik sürecini sadece kendisinin yaşamadığı aynı zamanda çevresinin de süreçten etkilendiğini ifade etmişlerdir:

Çevremi de bazen zorladığımı fark ettim ama kasten yaptığım bir şey değildi... Belki de etrafımdaki insanların sınırlarını zorladım birazcık. Ondan ötürü sadece benim için değil genel olarak çevrem açısından da zor bir zamandı. (K1)

Katılımcıların bu süreçte kendilerini soyutlamaları da sosyal ilişkilerin etkilenmesi konularının arasındadır. Katılımcılar bu noktada "kendini her şeyden soyutlama, kendini iletişime kapatma, konuşulanlara kendini verememe, sessizlik isteme, sosyal hayata vakit ayıramama, telefon görüşmelerini kısaltma" gibi konulara değinmişlerdir. Katılımcılardan K3'ün konuya ilişkin ifadelerine yer verilmiştir:

Sabah kalkıp dersin başına oturup, yatana kadar ders çalışıp, uyuyordum. Başka hiçbir şey yapmıyordum. (K3)

Sınav dışı durumlar temasına dair katılımcılar; "annesinin rahatsızlanması, deprem sürecinin olumsuz etkilemesi, deprem yaşama, dışsal faktörlerin sınava olumsuz etkisini yaşama, diğer sorumlulukların bölünmeye sebep olması, diğer sorumlulukların odaklanmayı zorlaştırması, ev taşıma, kadro sınavı için şehir değişikliği yapma, kalp kırıklıkları yaşama, sağlık durumundan dolayı çalışamama, sağlık durumundan dolayı şehir değişikliği yapma, süreçte yaşadığı başarısızlıkların sınav kaygısını artırması, uygun çalışma ortamı bulmakta zorlanma, her şeyin üst üste gelmesi, yakınının evlenmesi ve yakınına kaybetme" gibi konulara değinmektedir. Katılımcılardan K2'nin ifadelerine yer verilmiştir:

Israrla ve sabırla başvurduğum fakat sonunda nasip deyip yoluma devam etmeye çalıştığım kadro sınavlarım vardı. Sınavlara girmek için şehir değiştirmem, bu yolculuk sırasında elimde olmadan kurduğum hayaller ve acabalar içinde kaybolmam gerekiyordu. Bunun üstüne süreç olumsuz olunca da ben neden emek veriyorum diye kendimle savaşıyordum. Bu da yeterliliğe olan inancımı kırıyordu maalesef. (K2)

Yeterlik Sınavına İlişkin Durumlar

Yeterlik sınavına ilişkin durumlar üst teması bir önceki üst temadan farklı olarak, sınav anına ve sınav anından hemen öncesi ve sonrasına ilişkin katılımcı ifadeleri ile değerlendirilmiştir. Bu kapsamda üst tema "sınav öncesi, sınav anı ve sınav sonrası"

şeklinde üç temada toplanmıştır. Sınav öncesi temasına dair katılımcılar; sınavdan önceki hazırlıklar, yaşanan aksilikler ve duygu durumlarından bahsetmişlerdir. Sınav öncesi hazırlık yapmaya dair katılımcılar; “fizyolojik hazırlık, psikolojik hazırlık, bilgisel hazırlık” gibi konulara değinmişlerdir. Katılımcıların fizyolojik hazırlıktan bahsederken konuya dair; “erken kalkma, titremeleri engellemeye çalışma, hava alma, iyi uyuma ve karnını doyurma” gibi ifadelerle yer verdiği görülmektedir:

İçim almayarak kahvaltımı yaptım. Titremelerimi engellemeye çalışıp kendimi telkin etmeye çalıştım. (K5)

Sınav öncesi psikolojik hazırlığa dair katılımcılar; “dua etme, kendini kötüye hazırlama, kendini hazır olmak zorunda hissetme, sakinleştirici alma, kendini sakinleştirme” gibi konulara yer vermiştir. Katılımcı K8’in ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

O gün çok fazla dua ettim, bir hafta oturduğum yerden kalkmamıştım neredeyse. Sanırım kendime epey yüklandım. (K8)

Sınav öncesi bilgisel hazırlığa dair katılımcılar; “son ana kadar çalışma, tekrar etme ve zihinde soruların gezmesi”yle ilgili aşağıdaki ifadeleri kullanmışlardır:

Zihnimi dinlendirdikten sonra bu sefer bir sonraki gün yapılacak sözlü sınavına çalışmam gerekiyordu. Oturdum bütün notlarımı tekrar etmeye başladım. Daha önce hiç tekrar etmemişim gibi. (K2)

Sınav öncesi duygu durumuna dair katılımcılar; “ağlama, aşırı stresli olma, baskı altında hissetme, elin ayağın buz kesmesi, heyecanlanma, kaygılı olma, kurbanlık koyun gibi hissetme, sınavın biteceğine sevinme ve sınavın bitmesini isteme” gibi konulara vurgu yapmışlardır:

Elim ayağım buz gibiydi ve sürekli kalbim sıkışıyordu. Bu şekilde sınava girersem bildiklerimi de aktaramayacağımı fark ettim ve masaya oturup kendime yapabilirsin ve yapacaksın dedikten sonra sınava başladım. (K6)

Sınav öncesi yaşanan aksiliklere dair katılımcılar; “her şeyi unutmuş hissetme, uyuyamama ve anne ile tartışma” gibi ifadelerle yer vermiştir:

Sınav günü kafamda olan yerlere son bir kez sakin bir kafa ile bakmayı dilerken annemle gereksiz bir tartışma yaşadım. (K8)

Sınav anı temasına dair katılımcılar “kişiyeye, sorulara ve jüriye ilişkin durumlar” olmak üzere üç alt temadan bahsetmişlerdir. Sınav anında kişiyeye yönelik alt temaya dair katılımcılar; “ağır sınav stresi yaşama, sınavın üstesinden gelme çabası, soruları bilmenin etkisi ve soruları bilememenin etkisi” gibi konulara değinmişlerdir. Kişiyeye yönelik durumlardan biri ağır sınav stresi yaşama durumudur. Bu durum içerisinde çeşitli haller ortaya çıkmaktadır. Bunları, algının kapanması, unutma hali, sınavın üstesinden gelme çabası olarak ifade etmek mümkündür. Sınavın üstesinden gelmeyle ilgili katılımcıların sakin kalmaya çalıştıkları görülmektedir. Aşağıda katılımcıların ifadesine yer verilmiştir:

Hazır mıydım bilmiyorum ama hazır olmak zorundaydım galiba. Dua ederken bir anda karşımda hocaları görünce içimdeki tüysüz minik kuş bir anda uçmayı öğrenmek istercesine (o an bence hiç yeri değildi ama) hareketlendi. Hocaların sesini duyuyor ve onları görüyordum ama bir yandan da içimdeki yavru kuşu sakinleştirmeye çalışıyordum. (K2)

Sınav anında güzel şeyleri düşünüp motive olma hali de sınavın üstesinden gelme çabasıdır. Dolayısıyla K9 bu durumu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

L şeklinde bir duvar düşünün, tam iki çizginin birleştiği yerde diz çökmüş bir şekilde duruyorsunuz. Kafanızı kaldırırsanız karşıda masmavi bir gökyüzü bir ilkbahar günü her yer yeşillik ve en önemlisi huzur kaplamış doğayı. Oraya ulaşmak istiyorsunuz da olmuyor gibi çünkü iki duvarı tamamlayan insanlar var duvarı dört duvara çeviren. Ben öyle hissettim huzura erişmek isteyen ancak bir türlü bunu yapamayan biri gibi. (K9)

Kişiyeye yönelik durumlardan bir diğeri soruları bilmenin etkisi durumudur. Katılımcılar soruları bildikçe rahatladıklarını ve soruları yanıtladıkça mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Aşağıda katılımcıların ifadesine yer verilmiştir:

Hocanın ilk sorusuna kadar çok heyecanlıydım. Fakat ÇKYS nedir? diye sorunca bir anda mutlu oldum. Ve inanır mısınız? Tam 10 dakika önce en son çalıştığım şey ÇKYS idi. (K2)

Sınav anına ilişkin kişiyeye yönelik durumlarda soruları bilememenin etkisi de katılımcıların değindiği konular arasındadır. Soruların bilememenin etkisi içerisinde ortaya çıkan hallerden birinin danışman hocamın sorularını bilemeyince mahcup hissetme şeklinde olmasına dair katılımcı ifadesi şu şekildedir:

Hocamın sordukları şeyleri çok tartışmıştık hocamla hepsi zihnimde, ama sanki oradan çıkmıyorlardı... Ama o an danışman hocamı mahcup ettiğimi hissettim. (K4)

Sınav anında sorulara ilişkin durumlar alt temasına dair katılımcılar; "beklenmedik soruların gelmesi ve soruları algılamaya" olarak iki konuyu vurgulamışlardır. Katılımcıların ezberlemekte zorlandığı konulardan sorular sorulması beklenmedik soruların geldiğine vurgu yapıldığını göstermektedir. Katılımcılardan K7'nin ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

...ve isındırma soruları diyebileceğim temel sorular gelmeden direkt bilmediğim daha doğrusu okuduğum fakat bir türlü aklımda kalmayan, ezber yapamadığım sorulardan geldi. (K7)

Katılımcılar soruları algılamaya dair; yanlış sorunun cevabını verdiklerini vurguladıkları ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

...sonra baktığımda 2-3 soruda ne sorulduğunu duymamışım bile nasıl bir dinlemekse başka şey söylemişim ama yanlış değil heyecandan işte bunu yönetebilseydim çok daha farklı olurdu. (K8)

Jüriye ilişkin durumlar alt temasına dair katılımcılar; kendi bölüm hocalarının sorularında zorlanmama halinden bahsetmişlerdir. Ayrıca jürinin sakinleştirici hali de katılımcıların dikkatini çekmiştir. Jüriye ilişkin durumlar içerisinde yer alan bir başka nokta da sözlü sınavın danışman hocayla başlaması olmuştur. Katılımcılardan K3'ün ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

Sınavdan danışman hocamın bana soru sorarak başlaması beni çok rahatlatmıştı açıkçası. Danışman hocam başladığı için ben de rahattım ve sorulara cevap verebiliyordum özgüvenim yerine geldi. (K3)

Sınav sonrası temasına dair katılımcılar; “sınav sonrasında hissizleşme, rahatlama, sevinme ve üzülmeye” olmak üzere dört durumdan bahsetmişlerdir. Araştırmanın katılımcıları hissizleşmeye dair; sonucu duyunca şoka girme, sonucu duyunca boşluğa düşme, sonucu duyunca hissizleşme, bittiğine inanamama gibi konularından bahsetmişlerdir. Katılımcılar sınav sonrası rahatlama ve kendilerini bulutların üzerinde hissettiklerini belirtmişlerdir. Sevinme durumu katılımcıların sonucu duyunca kendileriyle gurur duyma ve şükretme durumlarından oluşmaktadır. Üzülmeye ise katılımcının yeterli sınavından geçememesi sonucu duyduğu üzüntüyü ifade etmektedir. Aşağıda katılımcılardan K2'nin ifadesine yer verilmektedir:

Hocanın bence öğrenci yeterli ama isterseniz tekrar dönebiliriz hocalarım demesi o ana kadar duyduğum en gurur verici cümlelerden biri olabilir. İçimden çok şükür dediğimi hatırlıyorum. (K2)

Yeterlik Sürecinin Sonuçları

Bu üst tema olumlu ve olumsuz sonuçlar olmak üzere iki temada toplanmıştır.

Olumlu sonuçlar

Yeterlik sürecinin olumlu sonuçlarına dair katılımcılar; “akademik gelişim, kazanımlar, kişisel farkındalık ve sosyal ilişkilerin gelişmesi” gibi konulara değinmişlerdir.

Akademik gelişime dair katılımcılar; akademik heves, bilimsel farkındalık ve alana hâkimiyet gibi konulara değinmişlerdir. Akademik gelişimde akademik hevesin önemine dair katılımcılar; hedefe bir adım daha yaklaşma, çalışmanın keyif vermesi, öğrenmenin hazzını yaşama, seçimlerinin doğruluğunu anlama, araştırma konuları bulma gibi konulara yer vermişlerdir. Konuya ilişkin ifadeye aşağıda yer verilmektedir;

Sınav açıklandığında bütün hocalar başarılı bulmuştu ve bu gururu anlatamam. Bir kez daha doğru yolda olduğumu anlamıştım. (K4)

Öğrenmenin lezzeti hazzı çok başka bunu tarif edemem. Sonra insan diyor ki kendine bundan sonra düzenli çalışacağım bunu da böyle yapacağım diyebiliyor. (K8)

Bilimsel farkındalık da akademik gelişimde önemlidir. Bu konuya dair katılımcılar; bilginin gücünü anlama, emeğin önemini anlama, öğrenmenin bitmeyeceğini anlama, öğrenmenin önemini anlama, sürecin önemini kavrama gibi konular üzerinde durmuşlardır. Katılımcıların ifadesine aşağıda yer verilmiştir:

Bu süreçte gömülü olan unuttuğumuz bilgilerimiz bize yeniden göz kırıyor. Bilginin gücünü hissediyor insan. Öğrenmenin lezzeti hazzı çok başka bunu tarif edemem. (K8)

Alana hâkimiyete dair; alana dair geniş bir bakış açısı kazanma, alana dair kavram haritasının oluşması, bilgi birikiminin artması, alanda öncü kitapları kavrama, alanın disiplinler arası yönünü keşfetme, ders içeriklerini daha iyi anlama, kavramların somutlaştırılması gibi konular bulunmaktadır. Katılımcıların konuya ilişkin ifadesine aşağıda yer verilmektedir:

...ben kendi adıma oldukça mutluym. Sanki zihnimde sağlık yönetimi alanının kavram haritası varmış gibi hissediyorum. (K1)

Kazanımlar alt temasına dair katılımcılar; beceri geliştirme ve olumlu alışkanlıklar edinme üzere iki konudan bahsetmişlerdir. Beceri geliştirmede katılımcılar; anlama kapasitesinin artması, bütüncül bakabilme yeteneği kazanma, felsefik bakış açısı geliştirme, kitap değerlendirmesi yapabilme, kitaplar arasında ilişki kurma, zaman yönetimini öğrenme, öğrenmeyi yaşam tarzı haline getirme gibi konulara vurgu yapmışlardır. Olumlu alışkanlıklar edinmede ise katılımcılar; disiplinli çalışma alışkanlığı kazanma, çalışma stilini bulma, erken kalkma alışkanlığı kazanma gibi konulara yer vermişlerdir.

Kişisel farkındalık alt temasına dair katılımcıların; kişisel değerlendirme imkânı, kendine tahammülü öğrenme, hatalarını fark etme, görsel ve işitsel hafızasının iyi olduğunu fark etme, kişinin swot analizini yapması gibi konulara ilişkin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

Yeterlik süreciyle birlikte tahammülü öğrendim. Kendime tahammül. Ben önceki çalışmalarım da kendime karşı sertmişim bunu fark ettim. (K4)

Sosyal ilişkilerin gelişmesi alt temasına dair; aile bağlarının kuvvetlenmesi, aile üyelerinin anlayışının gelişmesi, arkadaş desteğinin artması, arkadaş desteğinin önemini anlama, akranlarla dostluk kurulması gibi konular yer almaktadır.

Olumsuz sonuçlar

Olumsuz sonuçlar temasına dair katılımcılar; "düzenin bozulması, psikolojik etkiler ve sağlık problemleri" olmak üzere üç konudan bahsetmişlerdir. Katılımcılar yeterlik süreci sonucunda işlerinin biriktiğini ve uyku düzenlerinin bozulduğunu vurgulamışlardır. Aynı zamanda katılımcılar psikolojik olarak etkilendiklerini belirtmişlerdir. Psikolojik sonuçlara bakıldığında katılımcılar; psikolojik yaşlanma, yıpranma gibi konulara değinmişlerdir. Aşağıda katılımcıların ifadesine yer verilmektedir:

... uyku düzensizliğim hala devam ediyor. İnsanın düzeni bozuluyor... Yıpranmış hissediyorum... (K8)

Katılımcılara sürecin olumsuz sonuçlarından biri de sağlık problemleridir. Çünkü katılımcıların süreç bitse dahi bu olumsuz durumların etkisini yaşadıkları görülmektedir. Dolayısıyla katılımcılar, dik oturamama, diş sararması, kilo artışı, saç dökülmesi, yorgun uyanma, yüz kaslarını kontrol edememe, tırnak yeme gibi birçok sağlık problemine değinmişlerdir.

Aşırı derecede çay, kahve ve sigara tükettim. Dişlerimi sararttı. (K5)

...sağlıksız beslendiğim de bir gerçek hatta bu sebeple kilo aldığım da. (K7)

Yeterlik Sınavına ve Sürecine İlişkin Öneriler

Katılımcılardan yeterlik sınavına ilişkin görüş ve önerileri istenmiştir. Bu üst tema "sınav sistemine yönelik öneriler ve öğrenciye yönelik öneriler" olmak üzere iki temada toplanmıştır. Sınav sistemine yönelik öneriler temasına dair katılımcılar; sınava, jüriye ve danışmana yönelik olmak üzere üç konudan bahsetmişlerdir.

Sınava yönelik önerilere dair katılımcılar; adil bir sınav olması gerektiği, jüri seçimine dikkat edilmesi, jürilerin daha erken belli olması, sınav süresinin daha uzun olması sınavın tek boyutlu yapıdan çıkarılması ve sınavın adının değiştirilmesi şeklinde verdikleri önerilere aşağıda yer verilmiştir:

Yeterlik süreci ne kadar gerekli ne kadar verimli yine de bilmiyorum. Bunca okumaya rağmen hala bu konuyla ilgili aklımda bir muğlaklık var. Eğer bu sürecin amacı gerçekten bize ne kadar yetersiz olduğumuzu hissettirmekse, ben bunu iliklerime kadar hissettim. Böyle ise sınavın asıl amacını kavramış oluyordum. (K7)

Jüriye yönelik önerilere dair katılımcılar; sorular ve tutum ve davranışlar olmak üzere iki konudan bahsetmişlerdir. Sorulara dair katılımcılar; yorum yeteneğini sınanmalı, alana ilişkin sorular sorulmalı, bilinmeyen sorularda ısrarcı davranılmamalı, ilk sorulan sorular temel konulardan olmalı, jüriler kendi alanları dışında da sorular sormalı, soru çeşitliliği sağlanmalı ve yorum soruları arttırılmalı gibi öneriler sıralamışlardır. Ayrıca katılımcılar sözlü sınav esnasında bilinmeyen bir soru üzerinde jürinin ısrarcı olması ve soru hakkında yorum beklemesine dair aşağıdaki ifadeye değinmişlerdir:

Jürinin hal ve tavırları dahi kişinin otokontrolüne etki edebiliyor. Mesela cevap verilmeyen bir sorunun ısrarla anlatılıp öğrenciden yorum beklenmesi bana mantıksız geliyor. Farklı bir soruyla öğrencinin bilgisi ölçülebilir gibi geliyor bana. (K1)

Jüriye yönelik önerilerde tutum ve davranışlara dair katılımcılar; jüri öğrenciye empati ile yaklaşmalı, jüri öğrencinin dikkatini dağıtacak davranışlardan kaçınmalı, jüri öğrenciye destek olmalı, jüri öğrenciye heyecanını yenecek fırsat tanımalı, jüri üyeleri öğrencinin psikolojisini göz önüne almalı, jüri üyeleri anlayışlı olmalı, kasıtlı olarak öğrenciler zorlanmamalı, sınav sohbet havasında geçmeli gibi önerilere değinmişlerdir. Aşağıda katılımcılardan K4'ün konuya dair ifadesine yer verilmiştir:

Jüri üyelerinin karşıdaki öğrencinin psikolojisini anlaması ve buna göre davranması bence önemli. Çünkü benim jürimdeki hocaların ılımlı davranışları beni çok rahatlatmıştı. (K4)

Danışmana yönelik önerilerde katılımcılar; danışman hoca hazırlık sürecinde öğrenciye destek olmalı, danışman hoca süreci takip etmeli gibi konulara değinilmiştir.

Genel anlamda yeterlik sürecine hazırlanan öğrencilerin bence takibi çok önemli ve danışman hocaların burada rolü çok etkili. Bence her hoca yeterlik sürecinin nasıl gittiğine dair öğrenciyi

aramalı ve motive etmelidir. Bu yaklaşım sürecin yönetimini daha kolaylaştıracaktır diye düşünüyorum. (K4)

Öğrenciye yönelik öneriler temasında katılımcılar; öğrencilerin öğrenmeye istekli olması gerektiği noktasına değinmişlerdir. Ayrıca psikolojik sağlamlık ve çalışma yöntemi gibi konuları da vurgulamışlardır. Araştırmanın katılımcıları öğrenmeye istekliliğe dair; öğrenme süreci hayatın her alanında devam etmeli, öğrenmeye istekli olunmalı, sınav bir gelişim süreci olarak görülmeli, yetmenin mümkün olmadığı anlaşılmalı gibi konulara değinmiştir. Aşağıda katılımcı 1'in konuya dair bazı ifadelerine yer verilmiştir:

... Yani bu sınavdan çıkınca kendimizi yeterli görmek belki de en kötü sonuç olacaktır. Bu alanda bir araştırmacı olduğumuzdan okuma, öğrenme ve anlama gayretini hayatımızın her noktasına entegre etmemiz şart gibi geliyor bana. (K1)

Araştırmanın katılımcıları psikolojik sağlamlığa dair; öğrenci kendine güvenmeli, sınavı geçeceğine olan inancını yitirmemeli, süreci gözünde büyütmemeli, heyecan kontrolü için yöntemler bulunmalı, heyecan kontrolü sağlanmalı, oto kontrol sağlanmalı, stres kontrolü sağlanmalı, sürecin zorluğu kabullenilmeli gibi konulara değinilmiştir. Katılımcı K1'in ifadesi şu şekildedir:

Önem arz eden elbette sadece bu değil. Stres yapmak belki de insanın hem ruhsal olarak kötü bir halde olmasına hem de daha iyi geçecek bir sınavın kötü geçmesine sebebiyet verebilir. Bu açıdan stresi yönetmek bu noktada oldukça önemli. (K1)

Çalışma yöntemine dair katılımcılar; süreç yönetimi ve çalışma şekli konularına değinmişlerdir. Katılımcılar süreç yönetimine dair; zaman iyi kullanılmalı, düzenli çalışılmalı, planlama yapılmalı, sistematik çalışılmalı, dinlenme zamanları yaratılmalı, sınav prosedürleri yakından takip edilmeli, kişisel çalışma düzeni oturtulmalı gibi önerilere yer vermiştir. Aşağıda katılımcılardan K7'nin ifadesine yer verilmiştir:

Öncelikle söylemek istediğim, kendi çalışma stilini bulmaları. Herkes için verimli olan yöntem değişiyor. Benim en büyük hatam bu konuda yanlış bir karar alıp oldukça fazla vakit kaybetmek. (K7)

Çalışma şekline dair ise katılımcılar; aşırı not tutulmamalı, çıkmış sorulara bakılmalı, çok çalışılmalı, detaylarda boğulmamalı, eksik bilgiler tamamlanmalı, güncel bilgiler takip edilmeli, günlük tekrara özen gösterilmeli, hazırlık sürecinde soru cevap yapılmalı, jüri odaklı çalışılmamalı, jüri üyelerinin çalışma alanlarına odaklanılmalı, jürilerle ilgili detaylı bilgiye sahip olunmalı, önemli noktalar not alınmalı, temel bilgiler öğrenilmeli, temel kitaplar okunmalı, temel kitapların özeti çıkarılmalı gibi önerilere değinmişlerdir.

Yeterlik Sürecinin Anlamı

Doktora yeterlik sürecini yaşamış olan katılımcıların ifadelerine dayanılarak elde edilen üst temalardan sonuncusu ise "yeterlik sürecinin anlamı"dır. Yeterliliğin öğrenciler nezdince affettiği bazı anlamlar bulunmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda bu anlamların "zorlayıcı bir süreç, öğrenme ve gelişim süreci, büyük sınav, yetersizliğin anlaşılması ve tarifsiz bir süreç" şeklinde temalar altında toplandı

görülmüştür. Araştırmanın katılımcıları yeterliliğin zorlayıcı bir süreç olmasına dair; bataklıkta saplanmak, boğulmak, bunalım, çamura batmak, çile, duvardan duvara çarpılmak, hasta eden bir süreç, hatırlanmak istenmeyen zamanlar, kaygı, kriz, mahkûmiyet, stresli bir süreç, yaşlandırıcı bir süreç ve zor bir süreç gibi konulara değinmiştir. Katılımcılardan K9'un konuya ilişkin ifadesi şu şekildedir:

Süreci bir bataklığa benzetebilirim... Uzun bir yol çıkacaksınız hedefe varmak sizin için önemli. Yola başladınız ilerlerken çamurluk bir alan görüyorsunuz. Diyorsunuz ki içinizden başka bir yol yok buradan geçmek zorundayım sadece ayakta kalırsam biraz kirlenecek o kadar. İlk adımı atıyorsunuz her şey normal ancak diğer adımları attıkça ayakta kalmanızın tamamen kirlendiğini görüyorsunuz. (K9)

Öğrencilerin bu süreci geriye dönük yorumladıklarında yeterliliğe yükledikleri anlamın olumsuz olduğu görülse de öğrenme ve gelişim süreci olduğunu ifade etmeleri de dikkat çekmektedir. Öğrenme ve gelişim süreci olmasına dair katılımcılar; "kişiyeye özel bir süreç, bilme çabası, birikim, bitmeyen bir süreç, filizlenmek, akranlarla birlikte öğrenme, kişisel tatmin, öğrendiklerinin karşılık bulması, öğrenme süreci, yararlı bir süreç ve yolda olmak" gibi konular üzerinde durmuştur. Katılımcılardan K3'ün bu husustaki ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

Aslında yeterli sürecinin bitmemesi gerektiğini düşünüyorum çünkü yeterli daima bir şeyler öğrenmek, bilememek, yetememek benim için. (K3)

Yeterliliğin büyük bir sınav olmasına dair katılımcılar; "ayrıştırıcı bir süreç, benzersiz bir süreç, insanlığın son sınavı, unutulmaz bir süreç, bahanelerin olmadığı bir süreç, aşılması zor bir dağ, hayatın durması ve çevreyi etkileyen bir süreç" gibi konular üzerinde durmuştur. Katılımcılar sınavın stresini her zaman üzerinde hissetmiş ve bazı noktalarda hayatlarında aksamalar olmuştur. Katılımcılardan K8'in konu hakkındaki ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

Yeterlik bende hayatın durduğu nokta oldu. İşimin, okulumun sorumluluğu dışında her şeye ara verip durdurmuştum. (K8)

Yetersizliğin anlaşılmasına dair katılımcılar; yetememek, yoklanmak ve yetersizlik gibi konuların üzerinde durmuştur. K5 konuya ilişkin "psikolojik olarak yoğun bir başarısızlık, yetersizlik duygusu ve kaygı problemi yaşadım. Rezil olacağımı düşünüyordum sürekli. Hem aileme hem arkadaşlarıma hem yöneticime hem hocalarıma karşı" ifadesini kullanmıştır.

Yeterliliğin tarifsiz bir süreç olmasına dair katılımcılar; garip ama güzel ve tarifi zor ifadelerini kullanmıştır. Bu hususta katılımcılardan K9'un görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Garip ama güzel... (K3)

Hepimiz bu yaşımıza kadar çeşitli zorluklarla sınavlara girdik ama bu sınav tarif edilmesi güç, tekrar yaşanması mümkün olmayan bir sınav. (K9)

Tartışma

Araştırmaya Türkiye'deki lisansüstü eğitim seviyesinde yer alan doktora eğitimi konu olmuştur. Türkiye'de doktora eğitiminde ders dönemini tamamlayan öğrencilerin tez aşamasına geçiş sağlayabilmek için doktora yeterlik sınavını geçmeleri gerekmektedir. Doktora yeterlik sınavı sayısız kaynağın incelendiği, okumaların yapıldığı ve sınav anında uzmanlaşmanın yapılacağı alana ilişkin detaylı soruların yer aldığı bir süreci içermektedir. Sınav iki aşamadan oluşmakta önce yazılı sınava girilerek sonrasında hak kazananlar sözlü sınava girmektedirler.

Araştırma kapsamında Türkiye'nin bir Anadolu şehrinde bulunan üniversite öğrencilerinin gözünden doktora yeterlik sürecinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Burakgazi ve arkadaşlarının (2017) da konuya ilişkin ortaya koydukları bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma Türkiye'nin Ankara ilinde bulunan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde doktora yeterlik sürecinde olan 6 öğrenci ile 2011 yılında yürütülmüştür. Bahsi geçen araştırma 3 aşamada gerçekleştirilmiş olup sürecin öğrenciler üzerindeki bilişsel etkilerini ele almıştır. Burakgazi ve arkadaşlarının çalışma sonuçlarında yeterlik sürecinin kişileri duygusal, fiziksel, psikolojik ve sosyal yönlerden etkilediği ortaya konulmuştur. Kişilerin doktora yeterlik sürecinde kısıtlı zamana sahip olduklarından sosyal anlamda zorluklar yaşadığı, kendilerine ve çevrelerindeki zaman ayıramadıkları, stres, korku, endişe duygularına kapıldıkları ve kendilerini yetersiz hissettikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra kişilerin sürecin ilerleyen safhalarında sağlık problemleri ve uyku problemleri yaşadıkları da belirlenmiştir. Burakgazi ve arkadaşlarının çalışmasının bahsi geçen sonuçları bu araştırmanın bulgular kısmında verilen bilgileri destekler niteliktedir.

Karadağ ve Özdemir'in (2017) doktora eğitim sürecinin değerlendirilmesine yönelik yürüttükleri çalışmalarında doktora öğrencilerinin yeterlik sınavına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Çalışmada öğrencilerin, yeterlik sınavının objektif kriterlere göre değerlendirilmesinin ve sınav kapsamının jürideki öğretim üyelerinin uzmanlık alanları ile sınırlı olmamasının gerekliliğine vurgu yaptıkları anlaşılmıştır. Yanı sıra yeterlik sınavının öğrencilerin düşünme becerilerinin ve uygulamadaki yetkinliklerinin de ölçülmesini kapsayan bir sınav olması gerektiğine ilişkin ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Bahsi geçen bulgular araştırmamızın sonuçları ile de örtüşmektedir. Araştırmamızda öğrencilerin yeterlik sınavında adil olunmasının çok önemli olduğunu söyledikleri görülmüştür. Ek olarak jüri seçiminin sınav gidişatı açısından çok önemli olduğunu ve sınava hazırlık sürecinin son dönemlerinde jüride yer alan öğretim üyelerinin çalışma alanlarına odaklandıklarını söyleyen katılımcı ifadelerinin olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar jürilerin kendi alanları dışında da sorular sormalarını, soru çeşitliliğinin sağlanmasını ve yorum sorularının arttırılmasını arzu ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum jüri üyelerinin sorularının alanları ile sınırlı olabildiğini ve bu durumun değiştirilmesinin önem arz ettiğini tekrar gözler önüne sermektedir.

Araştırma kapsamında katılımcılar yeterlik sürecini temel olarak zorlayan bir süreç, büyük sınav, yetersizliğin anlaşılması ve öğrenme ve gelişim süreci olarak anlamlandırmışlardır. Burada doktora yeterlik sürecini bir travma olarak ele almak çok doğru olmamakla birlikte, bakış açısı olarak sürecin travma sonrası gelişime yol açtığı söylenebilecektir. Travma sonrası gelişim Tedeschi ve Calhoun (2004, s. 408)'un da ifade ettiği üzere zorlu olaylar, travmalar sonrasında kişilerin olumsuz sonuçların yanı sıra olumlu anlamda değişim ve dönüşümler de yaşayabilmesi durumudur.

Doktora yeterlik sürecinin öğrenciler açısından oldukça zorlayıcı ve yıpratıcı olduğu araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Öğrencilerin sınava olan bakış açılarına bakıldığında "aşılması gereken sarp bir dağ" metaforunu kullanmak yerinde olacaktır. Araştırma kapsamında görülmüştür ki; yaşanan bu zorlu sınav süreci öğrencileri fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik anlamlarda zorlamakta hatta sağlıklarının bozulmasına dahi sebebiyet verebilmektedir. Lacey ve arkadaşlarının (2000) yüksek lisans öğrencileri üzerinde yapmış oldukları araştırma da bulguları destekler nitelikte olup; öğrencilerin sınav stresi yaşadıkları ve bu durumun fiziksel ve psikolojik sağlıklarını da etkilediği ortaya konulmuştur.

Nietzsche'nin "Beni öldürmeyen şey daha güçlü kılar" sözü travma sonrası gelişim sürecini anlatan cümlelerden biridir (Colville ve Cream, 2009, s. 919). Yeterlik süreci de öğrencileri zorlamakta fakat sürecin olumlu sonuçlarına bakıldığında, bulgular arasında da görüldüğü üzere; kişilerin kendilerini tanımalarına, sınırlarını görmelerine, olumlu alışkanlıklar edinmelerine yardımcı olmakta, sosyal ilişkilerinin gelişmesini sağlamakta ve akademik anlamda gelişim yaşamalarına imkân tanımaktadır. Burakgazi ve arkadaşlarının (2017) araştırmasında da sınavdan sonraki süreçte yapılan görüşmelerde katılımcıların kişisel gelişim ve bilgi seviyelerinde artış yaşadığı görülmüştür.

Genel olarak doktora eğitim süreci ve özel olarak da araştırma kapsamına konu olan yeterlik sınav süreci anlaşıldığı üzere fazlası ile zorlu bir süreçtir. Bu noktada araştırma sonuçlarından öğrencilerin danışman desteği görmelerinin sürecin gidişatı açısından ne denli önemli olduğu anlaşılmıştır. Arastaman ve arkadaşları (2020) da doktora öğrencilerinin görüşlerini alarak yürüttükleri çalışmalarında doktora öğrencilerinin başarılı olabilmesi adına danışmanları ile düzenli olarak buluşmalarının ve sürece yönelik hedeflerin belirlenerek, düzenli geri dönütlerle birlikte takibinin yapılmasının önemine değinmişlerdir.

Sonuç

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak, doktora yeterlik sınavından henüz yeni çıkmış öğrencilerle yapılan derinlemesine görüşmelerle yürütülmüştür. Araştırmada yeterlik sürecine ilişkin yorumlayıcı fenomenolojik analiz yapılması sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda yeterlik sınavına çalışma stratejileri, yeterlik sınavına çalışma sürecinde yaşananlar, yeterlik

sınavına ilişkin durumlar, yeterlik sürecinin sonuçları, yeterlik sınavına ve sürece ilişkin öneriler ve yeterlik sürecinin anlamı olmak üzere 6 üst tema elde edilmiştir.

Araştırma kapsamında Türkiye’de lisansüstü eğitim sürecinde yer alan doktora eğitiminin bir parçası olan yeterlik aşamasının öğrencilerin gözünden ele alınması sağlanmıştır. Araştırmanın sonuçları ileriki dönemlerde sınava girecek olan öğrencilere yeterlik süreci ve sınavına ilişkin bir rehber niteliğinde bilgiler sağlamaktadır.

Yeterlik sürecinin doktora öğrencileri için fazlasıyla zorlayıcı ve yıpratıcı bir süreç olmasının yanı sıra uzmanlaşma yolunda oldukları alan içerisindeki yetersizliklerini fark ederek, öğrenme ve gelişim sürecine girmelerini sağladığı görülmüştür.

Araştırma kapsamında öğrencilerin yeterlik sınavına nasıl hazırlandığına ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Buradan edinilen bilgiler ileriki dönemlerde yeterliliğe girecek adaylara da yol göstermektedir. Bu noktada öğrenciler yeterlik sınavına kadar olan sürecin doğru bir şekilde planlamasının yapılmasının ve kişinin geliştirdiği çalışma stratejisi ile yoğun bir şekilde çalışmasının gerekliliğini vurgulamışlardır. Okuma listelerinin hazırlanması ve hangi konulara yoğunlaşılacağı bu noktada önem arz etmektedir. Sınava hazırlanma aşamasında öğrencilerin en sık kullandığı çalışma yöntemi okuma listelerini tamamlarken bir not defteri tutmaları, sonrasında ezber aşamasına geçmeleri ve son olarak da soru cevap yapmalarıdır. Jüri üyeleri belirlendikten sonra ise öğrenciler jüri üyelerinin çalışma alanları özelinde ayrıca okumalar yaptıklarını belirtmişlerdir. Tüm yeterlik sürecinde birlikte sınava girecekleri kişilerle iletişim halinde olmanın, güncel konuları bu şekilde takip etmenin ve bilgi paylaşımında bulunmanın da son derece faydalı olduğu öğrenciler tarafından dile getirilmiştir.

Bilindiği üzere doktora yeterlik aşaması sadece bir sınavdan ibaret olmayıp kapsamlı bir süreç olarak kendini göstermektedir. Bu minvalde süreçte sadece sınava hazırlanma stratejilerini ele almak doğru olmayıp, öğrencilerin yaşadıklarının da aslında sınav için etkilerinin olduğunun bilinerek incelenmesi gerekmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde görülmüştür ki; bu süreç içerisinde pek çok katılımcı maruz kaldıkları stres ve baskıdan dolayı sorunlar yaşamış ve aldıkları psikolojik ve sosyal desteklerle bunların üstesinden gelmeye çalışmışlardır.

Yeterlik süreci kişileri fazlasıyla yoğun bir döneme ittiğinden normal yaşam düzenleri, sosyal ilişkileri ve hatta fizyolojileri de bu durumdan etkilenmiştir. Yaşanan bu yoğun dönem kişilerin sürekli bir zihin meşguliyeti içerisinde olmasına sebep olarak adeta hayattan kopmalarına yol açmaktadır. Katılımcılar yeterlik sürecinin bu gibi olumsuz sonuçlarının yanı sıra olumlu sonuçlarının olduğunu da belirtmişlerdir. Sürecin kişiye sağladığı en önemli faydanın akademik gelişim olduğu katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra kişiler kendilerine dair farkındalık düzeylerinin geliştiğini, sınırlarını gördüklerini, streslerini nasıl kontrol etmeleri gerektiğini öğrendiklerini de ifade etmişlerdir.

Kişilerin yeterlik sınavına ilişkin yaşadıkları duygu durumları da araştırma kapsamında ele alınmış ve sınav öncesi, anı ve sonrasında durumun farklı şekillerde seyrettiği

görülmüştür. Sınavdan bir gün öncesi ve gün içerisindeki süreçler değerlendirildiğinde kişilerin fazlasıyla stresli oldukları, fizyolojik, psikolojik ve zihni anlamda kendilerini sınava hazırlamaya gayret ettikleri anlaşılmıştır.

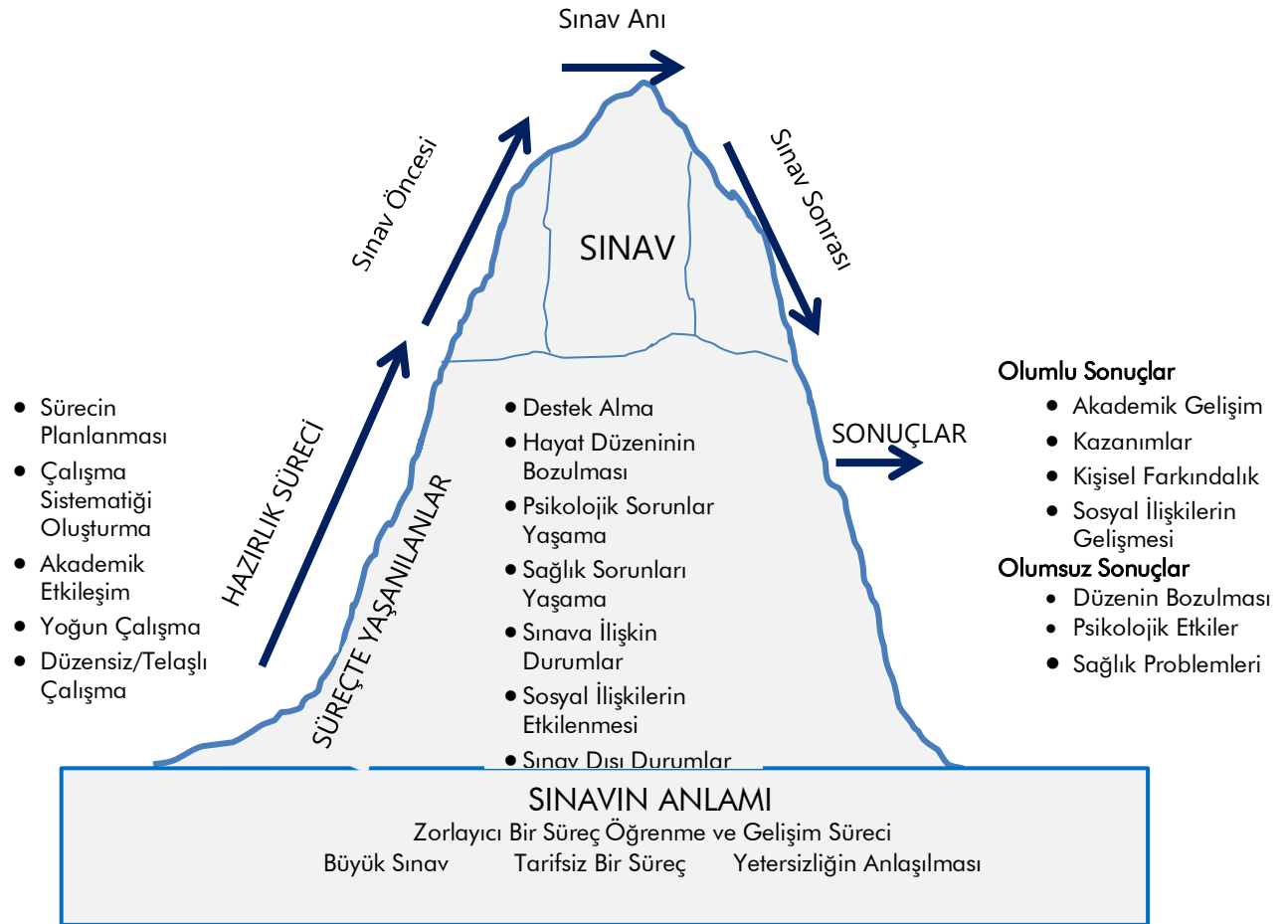
Sınav anı belki de tüm sürecin en kritik noktası olup, katılımcıların ifadelerinden pek çok unsurun sınavı etkilediği anlaşılmıştır. Bunlardan en çok dikkat çeken jüriye ilişkin durumlardır. Jüri üyelerinin söz ve davranışlarının olumlu ve olumsuz anlamlarda öğrenciyi ve sınav anını fazlasıyla etkilediği anlaşılmıştır.

Kişiler sınav anında da fazlasıyla stres yaptıklarını ve heyecanlarını kontrol altında tutmaya gayret ettiklerini vurgulamışlardır. Bu durumun da bazen soruları algılamada zorlanmalarına yol açtığını dile getirmişlerdir. Sınav sonrasında ise katılımcılar genel anlamda rahatlayarak, hissizleştiklerini belirtmişlerdir.

Araştırmanın bahsi geçen sonuçlarından yola çıkılarak Şekil 2'deki gibi bir model oluşturulmuştur.

Şekil 2.

Doktora Yeterlik Sınavı

Yeterlik sınavı “aşılması gereken sarp bir dağ” olarak meteforlaştırılmış ve model de bunu yansıtacak şekilde tasarlanmıştır. Sınavın öncesinde adayların gözünde aşılması gereken sarp bir dağ bulunmaktadır. Dağa tırmanmak için öncesinde bir hazırlık yapmak gerekmektedir. Sınav sürecinin başlaması ile birlikte aday önce planlama yapmakta, daha sonra kendisine bir çalışma sistemi oluşturarak yolculuğa başlamaktadır. Bu süreçte dönem arkadaşlarıyla, daha önce sınav tecrübesi yaşayanlarla ve danışmanı ile akademik etkileşime girmektedirler. Yoğun çalışma temposu dağa tırmanış sırasındaki zorlukları, düzensiz/telaşlı çalışma da karşılaşılan aksaklıkları ifade etmektedir. Sınav öncesi süreç sınav anına kadar devam etmektedir. Dağa tırmanma esnasında aday çok farklı deneyimler yaşamaktadır. Sınav günü gelip çatığında adaylarda heyecan doruğa çıkmaktadır. Bu aynı zamanda dağın zirvesine varıldığını ifade eder. Sınavın hemen öncesi, sınav anı ve sınavın hemen sonrası ise dağın zirvesinde yaşanan üç kesiti anlatmaktadır. Bu üç kesit içinde farklı duygu ve deneyimler yaşanmaktadır. Sınav bir bütün halinde değerlendirildiğinde olumlu ve olumsuz bazı sonuçlara sahiptir. Bütün bu sürecin sonunda yeterlik sınavı “zorlayıcı bir süreç”, “öğrenme ve gelişim süreci”, “büyük sınav”, “yetersizliğin anlaşılması” ve “tarifsiz bir süreç” olarak anlam kazanmaktadır. Sınavın anlamı modelde yer alan dağın bitki örtüsünü, engebesini dağın aşılması esnasında adayların karşısına çıkanları, gördüklerini, adayların süreci algılamasını ve anlamlandırmasını ele almaktadır. Yeterlik sınavı büyük sınav, zor süreç olarak dağ tırmanırken adayların karşılaştığı engeller, çukurlar şeklinde görüldüğü gibi, öğrenmenin ve gelişmenin yaşandığı dağın aşılması yolculuğunda karşılarına çıkan çiçekler olarak da kendini göstermektedir.

Sınırlılıklar

Araştırmanın kısıtı olarak ifade etmek gerekir ki; bu araştırma 2020-2021 Güz Dönemi’nde belirlenen Anadolu şehrinin devlet üniversitesindeki sağlık yönetimi bölümünde sınava hazırlanan grubun deneyimleri ile sınırlıdır. Araştırmanın bir diğer kısıtı ise katılımcıların tamamının kadınlardan oluşması ve doktora yeterlik deneyimlerinin anlamlandırılmasının kadınların bakış açısı ile sınırlanmasıdır. Ayrıca dokuz katılımcının sadece birinin başarısız olması durumu da süreci değerlendirmede sınırlayıcı olmuştur. Araştırmanın iç geçerliğini tehdit eden bir unsur olarak araştırmacılarından birinin bahsi geçtiği üzere katılımcıların bir kaçının jürisinde yer almasıdır. Burada katılımcılar jüriye yönelik verdikleri cevaplarda, her ne kadar bunun oluşmaması adına gerekli koşullar sağlansa da baskı altında hissetmiş olabileceklerdir.

Öneriler

Araştırmanın öneriler bölümüne gelindiğinde; çalışma kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle yeterlik sınavına girecek olan adaylara ve uygulayıcılara yönelik olmak üzere öneriler iki şekilde sunulmuştur.

Yeterlik sürecinin doğru bir şekilde planlamasının yapılması ve zamanın bu noktada iyi değerlendirilmesi adaylara yönelik önerilerin başında gelmektedir. Yeterlik sınavına

girecek olan adaylara yönelik bir diğer öneri ise her ne kadar zorlu ve stresli olsa da bu süreci kendileri için bir gelişim süreci olarak görmeleri ve öğrenmeye istekli bir biçimde hareket etmeleridir. Sınav anında ve öncesinde yer alan süreçlerde stres kontrolünün sağlanması, kişinin kendine uygun telkin yöntemleri geliştirmesi de son derece önemli olup, bu yolla daha verimli çalışarak, sınav anında da başarının artacağı düşünülmektedir. Bunların yanı sıra yeterlik sınavına hazırlık sürecinde öğrencilerin alanlarına ilişkin okumaları gereken kitap listelerini belirleyerek, bir not defteri tutmaları, güncel bilgileri takip etmeleri, jüri üyelerinin çalışma alanlarını incelemeleri ve soru-cevap yaparak konu tekrarı yapmaları önerilmektedir.

Adaylara sağlanan önerilerin yanı sıra uygulayıcılara ilişkin önerilere de yer vermekte fayda vardır. Bu noktada en önemli konu yeterlik sınav sisteminde adaletin gözetilmesi ve bu durumun özellikle jüri üyeleri belirlenirken de sağlanmasının gerekliliğidir. Ek olarak sınav sistemine ilişkin sınav süresinin uzatılması da öneriler arasındadır. Bunun yanı sıra yeterlik sınavında sorulan soruların yeterli çeşitliliği içermesine dikkat edilmesi ve ezber sorularından ziyade öğrencilerin yorumlama yeteneklerinin de ölçüleceği tarzda soruların sorulması önerilmektedir.

Yeterlik sınav sürecine ilişkin olarak öğrencinin sınava hazırlanması aşamasında danışman-öğrenci ilişkisi de önemli bir unsur olup, danışmanların da öğrencilere bu süreçte destek olması başarının artırılması noktasında önerilmektedir. Son olarak jüri üyelerine yönelik olarak; sınav anında öğrencilerin psikolojilerini göz önüne almaları ve bu doğrultuda dikkat dağıtıcı davranışlardan ve kasti olarak öğrenciyi düşürmeye yönelik tutumlardan kaçınmaları önerilmektedir.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurulu tarafından 24.02.2021 tarih ve 193/15 sayılı karar ile onaylanmıştır.

Bilgilendirilmiş Onam: Çalışmaya dahil edilmeden önce tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dışarıdan hakemli.

Yazarların Katkıları: Konsept- R.E.; Tasarım- R.E., D.İ.; Denetim- R.E., D.İ.; Verilerin Toplanması ve İşlenmesi- S.G., A.G.E., R.F., Z.K., E.Ö., B.Ç.Y., H.D.K., F.Ü., E.Y.; Analiz ve Yorum- R.E., D.İ., S.G., A.G.E., R.F., E.Ö., Z.K.; Literatür Taraması- E.Y., F.Ü.; Yazan- A.G.E., S.G., R.F., Z.K., E.Ö., H.D.K., B.Ç.Y.; Eleştirel İnceleme - Tüm yazarlar.

Çıkar Çatışması: Yazarların ifşa edecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Açıklama: Yazarlar bu çalışmanın herhangi bir finansal destek almadığını beyan etmişlerdir.

Kaynaklar

- Academic Positions. (2019, Eylül 28). Doing a PhD in Europe vs. the US. <https://academicpositions.com/career-advice/phd-in-europe-or-the-us>
- Arastaman, G., Çetin, O. U., Arslan, S. Y., ve Kerimoğlu, P. N. G. (2020). Eğitim yönetimi alanında doktora öğrencisi olmak: Lisansüstü öğrencilerin bakış açısından fenomenolojik bir inceleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 1323-1346.
- Barnes, B. J., ve Randall, J. (2012). Doctoral student satisfaction: An examination of disciplinary, enrollment, and institutional differences. *Research in Higher Education*, 53(1), 47-75. 10.1007/s11162-011-9225-4
- Barnett, J. V., Harris, R. A., ve Mulvany, M. J. (2017). A comparison of best practices for doctoral training in Europe and North America, *FEBS Open Bio*, 7(10), 1444-1452. 10.1002/2211-5463.12305
- Burakgazi, G. S., ve Yıldırım, A. (2017). Journey into doctoral candidacy: A Grounded Theory study of doctoral qualification exam process. *Croatian Journal of Education*, 19(1), 63-92. <https://doi.org/10.15516/cje.v19i1.2017>
- Böke, K. (2017). Örnekleme, içinde K. Böke (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*, 5. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Capa Aydın, Y., Aksoz, İ., & Gelmez Burakgazi, S. (2011). Exploring the predictors of doctoral students' academic satisfaction. Paper presented at the meeting of the ECER, Berlin, GE.
- Colville, G., & Cream, P. (2009). Post-traumatic growth in parents after a child's admission to intensive care: maybe Nietzsche was right?, *Intensive Care Medicine*, 35(5), 919-923. 10.1007/s00134-009-1444-1
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni, nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*, (Çev. S. B. Demir), 3. Baskı, Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri-beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*, (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir), 4. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Demir, O. Ö. (2017). Nitel araştırma yöntemleri, içinde K. Böke (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*, 5. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.
- DiPietro, J. C., Drexler, W., Kennedy, K., Buraphadeja, V., Liu, F., & Dawson, K. (2010). Using wikis to collaboratively prepare for qualifying examinations. *TechTrends*, 54(1), 25-32. 10.1007/s11528-009-0360-0
- Eatough, V., & Smith, J. A. (2017). Interpretative phenomenological analysis in: C. Willig, and W. Stainton-Rogers, (Ed.) *Handbook of Qualitative Psychology*, 2. Edition, UK: Sage, (pp. 193-211).
- Eggs, H. (2008). "Trends And Issues in Postgraduate Education: A Global Review. Trends and Issues in "Postgraduate Education: Challenges for Research International Experts Workshop", 5-7 March. Dublin City University, Dublin, Ireland.
- Ersoy, A. (2015). Doktora öğrencilerinin ilk nitel araştırma deneyimlerinin günlükler aracılığıyla incelenmesi. *PegeM Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5 (5), 549-568. 10.14527/pegegog.2015.030
- Gardner, S. K. (2010). Contrasting the socialization experiences of doctoral students in high and low completion departments. *The Journal of Higher Education*, 81, 61-81. <https://doi.org/10.1080/00221546.2010.11778970>

- Gelmez Burakgazi, S., & Yıldırım, A. (2017). Journey into doctoral candidacy: A Grounded theory study of doctoral qualification exam process. *Croatian Journal of Education*, 19(1), 63-92. 10.15516/cje.v19i1.2017
- Güçlü, N., & Yılmaz, G. (2019). Türkiye ve bazı Avrupa ülkelerinin doktora programlarının değerlendirilmesi. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 71-89.
- Güner, P., & Pehlivan, T. (2021). Türkiye'de psikiyatri hemşireliği doktora eğitiminin irdelenmesi, içinde M. Kelleci (Ed.), *Psikiyatri Hemşireliği Eğitimi*, 1. Baskı, Ankara: Türkiye Klinikleri, (ss. 48-56).
- Karadağ, N., & Özdemir, S. (2017). Türkiye de Doktora Eğitimi Sürecine İlişkin Öğretim Üyelerinin ve Doktora Öğrencilerinin Görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 267-281.
- Kearns, H., Gardiner, M. & Marshall, K. (2008). Innovation in PhD completion: The hardy shall succeed (and be happy!). *Higher Education Research & Development*, 27(1), 77-89. <https://doi.org/10.1080/07294360701658781>
- Kıral, B. (2019). A Qualitative study on patience in academic life. *Journal of Computer and Education Research Year*, 7(14), 250-283. <https://doi.org/10.18009/jcer.570871>
- Khanna, P., & Khanna, J. L. (1972). Current status of the comprehensive examination: A survey. *American Psychologist*, 27(8), 761. <https://doi.org/10.1037/h0033241>
- Koşar, D., Er, E., & Kılınc, A. Ç. (2019). Öğretmenlerin lisansüstü öğrenim görme nedenleri: Nitel bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 53, 370-392.
- Köksalan, B., İlter, İ., & Görmez, E. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının sosyo-kültürel özellikleri ve lisansüstü eğitim isteklilikleri üzerine bir çalışma (Fırat, Erzinçan ve İnönü Üniversitesi sınıf öğretmenliği anabilim dalı örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (3), 277-299.
- Lacey, K., Zaharia, M. D., Griffiths, J., Ravindran, A. V., Merali, Z., & Anisman, H. (2000). A prospective study of neuroendocrine and immune alterations associated with the stress of an oral academic examination among graduate students. *Psychoneuroendocrinology*, 25(4), 339-356. [https://doi.org/10.1016/S0306-4530\(99\)00059-1](https://doi.org/10.1016/S0306-4530(99)00059-1)
- League of European Research Universities (LERU). (2016) Maintaining a quality culture in doctoral education at research-intensive universities, <https://www.leru.org/publications/maintaining-a-quality-culture-in-doctoral-education-at-research-intensive-universities>
- Limon, İ., & Durnalı, M. (2018). Doktora öğrencilerinin doktora eğitimi ve öğretim üyelerine yönelik metaforik algıları. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 26-40. <https://doi.org/10.19126/suje.336878>
- Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği (2021). Resmi Gazete (Sayı: 29690). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420-16.html>
- Osborn, M., & Smith, J. A. (1998). The personal experience of chronic benign lower back pain: An interpretative phenomenological analysis. *British Journal of Health Psychology*, 3(1), 65-83. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8287.1998.tb00556.x>
- Özmen, Z. M., & Aydın Güç, F. (2013). Doktora eğitimi ile ilgili yaşanan zorluklar ve baş etme stratejileri: Durum çalışması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), 214-219. 10.5961/jhes.2013.079
- Öztemel, E., (2013). Yükseköğretim kurumlarında araştırma ve inovasyon kültürünün oluşturulması. *Yükseköğretim Dergisi*, 3(1), 22-29. 10.2399/yod.13.006

- Rosovsky, H., (1992). *Üniversite: Bir dekan anlatıyor*, Ankara: TÜBİTAK.
- Saracaloğlu, A. S. (2008). Lisansüstü öğrencilerin akademik güdülenme düzeyleri, araştırma kaygıları ve tutumları ile araştırma yeterlikleri arasındaki ilişki. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 179-208.
- Sart, G. (2017a). Fenomenoloji ve yorumlayıcı fenomenolojik analiz, içinde F. N. Seggie ve Y. Bayyurt, *Nitel araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sart, G. (2017b). Gözlem, içinde F. N. Seggie ve Y. Bayyurt, *Nitel Araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Smith, J. A., Jarman, M., & Osborn, M. (1999). Doing interpretative phenomenological analysis. in *Qualitative health psychology: Theories and methods*, Michael Murray, Kerry Chamberlain sage 218-240.
- Smith, J. A., & Osborn M. (2008). Interpretative phenomenological analysis. in: J. A. Smith, (Ed.) *Qualitative psychology: A practical guide to research methods*, 2. Edition, Sage Publications, Inc., (pp. 53-80).
- Şekerler, A. S. (2017). Derinlemesine görüşme, içinde F. N. Seggie ve Y. Bayyurt, *Nitel araştırma: Yöntem, Teknik, analiz ve yaklaşımları*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). A clinical approach to posttraumatic growth, in P. A. Linley, and S. Joseph (Ed.), *Positive psychology in practice*, USA: John Wiley & Sons, Inc, (pp. 405-419).
- Turhan, M., & Yaraş, Z. (2013). Lisansüstü programların öğretmen, yönetici ve denetmenlerin mesleki gelişimine katkısı, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(43), 200-218.
- Yağan, S. A., & Çubukçu, Z. (2019). Türkiye ve İngiltere doktora programlarının karşılaştırılması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 9(1), 134-143. 10.5961/jhes.2019.316
- Yılar, M. B. (2020). Türk ve Amerikan doktora adaylarının akademik becerilerine ilişkin öz-değerlendirmeleri: Nitel bir çalışma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 385-410. 10.7822/omuefd.824316
- Yükseköğretim Kanunu (2547 YÖK). (1981, 6 Kasım). Resmi Gazete (Sayı: 17506), 2021, <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/17506.pdf>

Yazarlar

İletişim

Prof. Dr. Ramazan ERDEM

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi
Bölümünde profesördür.

Süleyman Demirel Üniversitesi

Merkez/Isparta

E-mail: raerdem@yahoo.com

Dr. Öğr. Üyesi Dilruba İZGÜDEN

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi
Bölümünde doktor unvanını almıştır.

Süleyman Demirel Üniversitesi

Merkez/Isparta

E-mail: dizguden@hotmail.com

Arş. Gör. Sümeyye GÜNGÖR

İşletme Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümünde araştırma
görevlisidir.

Artvin Çoruh Üniversitesi

Merkez/Artvin

E-mail: sumeyye@artvin.edu.tr

Öğr.Gör. Rabia TATLIDİL

Kafkas Üniversitesi Susuz Meslek Yüksekokulu, Sağlık
Yönetimi Bölümünde öğretim görevlidir.

Kafkas Üniversitesi

Merkez/Kars

E-mail: rabiafettahoglu95@gmail.com

Doktora Öğrencisi Ayşe Gülen ERTÜMER

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Yönetimi
Bölümünde doktora öğrencisidir.

Süleyman Demirel Üniversitesi

Merkez/Isparta

E-mail: ertumer95@gmail.com

Öğr. Gör. Zeynep KUH

Uzun Köprü Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve
Organizasyon bölümünde öğretim görevlisidir.

Trakya Üniversitesi

Uzunköprü/Trakya

E-mail: kuh.zeynep@gmail.com

Öğr. Gör. Elif ÖZER

Refahiye Bahar Yıldırım Meslek Yüksekokulu, Tıbbi
Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümünde öğretim
görevlisidir.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Refahiye/Erzincan

E-mail: elif.ozel@erzincan.edu.tr

Öğr. Gör. Begüm CEYLAN YORULMAZ

İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi
Bölümünde öğretim görevlisidir.

İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu

Merkez/İzmir

E-mail: begum.ceylan@kavram.edu.tr

Arş. Gör. Hilal DEMİRHAN KELEŞ

Sağlık Bilimleri Fakóltesi, Sağlık Yönetimi Bölümünde
araştırma görevlisidir.

Hitit Üniversitesi

Merkez/Çorum

E-mail: hilaldemirhan@hitit.edu.tr

Öğr. Gör. Fatma ÜZÜMCÜ

Sağlık Bilimleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler
ve Teknikler Bölümünde öğretim görevlisidir.

Akdeniz Üniversitesi

Merkez/Antalya

E-mail: fatmauzumcu@msn.com

Öğr. Gör. Ebru YILDIZ

Gökçebey Mithat Mehmet Çanakçı Yüksekokulu
Sağlık Yönetimi Bölümü

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Gökçebey/Zonguldak

E-mail: ebru.yildiz@beun.edu.tr